

DEMOKRATSKA STRANKA SRBIJE

NACRT USTAVA REPUBLIKE SRBIJE

Beograd, jula 2003.

Polazeći od državne tradicije srpskog naroda i ravnopravnosti svih građana i etničkih zajednica u Srbiji, građani Srbije donose

USTAV REPUBLIKE SRBIJE

PRVI DEO
NAČELA USTAVA
Republika Srbija
Član 1.

Republika Srbija je država srpskog naroda i svih građana koji u njoj žive, zasnovana na vladavini prava i socijalnoj pravdi.

Republika Srbija je samostalna u svemu što nije prenela na državnu zajednicu Srbija i Crna Gora.

Nosioци vlasti
Član 2.

Sva vlast potiče od građana. Oni je vrše referendumom, narodnom inicijativom i preko svojih slobodno izabраних predstavnika.

Niko ne može prisvojiti vlast od građana niti je uspostaviti mimo njihove slobodno izražene volje.

Vladavina prava
Član 3.

Vladavina prava je vrhovna vrednost Ustava.

Ostvaruje se slobodnim i neposrednim izborima, ustavnim jemstvima ljudskih i manjinskiх prava, podelom vlasti, nezavisnom sudskom vlašću i povinovanjem vlasti Ustavu i zakonu.

Podela vlasti
Član 4.

Uređenje vlasti počiva na podeli vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku.

Odnos tri grane vlasti zasniva se na ravnoteži i međusobnoj kontroli.

Političke stranke
Član 5.

Jemči se i priznaje uloga političkih stranaka u demokratskom oblikovanju političke volje građana.

Političke stranke ne mogu neposredno vršiti vlast, niti je potčiniti sebi.

Zabrana sukoba interesa
Član 6.

Niko ne može vršiti državnu ili javnu funkciju koja je u sukobu sa njegovim drugim funkcijama, poslovima ili privatnim interesima.

Postojanje sukoba interesa i odgovornost pri njegovom rešavanju određuju se Ustavom i zakonom.

Grb, zastava i himna

Član 7.

Republika Srbija ima svoj grb, zastavu i himnu.

Oni se određuju organskim zakonom.

Teritorija i granica

Član 8.

Teritorija Republike Srbije je jedinstvena i nedeljiva.

Granica Republike Srbije je nepovrediva i menja se u istom postupku kao Ustav.

Glavni grad

Član 9.

Glavni grad Republike Srbije je Beograd.

O gradu Beogradu donosi se organski zakon.

Jezik i pismo

Član 10.

U Republici Srbiji u službenoj upotrebi su srpski jezik i ćirilčno pismo.

Nacionale manjine imaju pravo na službenu upotrebu svog jezika i pisma, u skladu sa organskim zakonom.

Svetovnost države

Član 11.

Republika Srbija je svetovna država.

Verske zajednice su odvojene od države.

Nijedna religija ne može biti uspostavljena kao državna ili obavezna.

Regionalna autonomija i lokalna samouprava

Član 12.

Građani imaju pravo na regionalnu autonomiju i lokalnu samoupravu.

Pravo na regionalnu autonomiju i lokalnu samoupravu podleže samo nadzoru ustavnosti i zakonitosti.

Zaštita državljana i Srba u inostranstvu

Član 13.

Republika Srbija štiti prava i interese svojih državljana koji žive u inostranstvu i pomaže njihove veze sa otadžbinom.

Posebnu brigu i zaštitu uživaju delovi srpskog naroda u drugim državama.

Zaštita nacionalnih manjina

Član 14.

Republika Srbija štiti položaj nacionalnih manjina.

Ona podstiče njihovu ravnopravnost, što uključuje i pozitivnu diskriminaciju.

Međunarodni odnosi

Član 15.

Spoljna politika Republike Srbije počiva na opštepriznatim principima i pravilima međunarodnog prava.

Republika Srbija može biti član međunarodnih organizacija u kojima međunarodni subjektivitet nije uslov za članstvo. Ona održava međunarodne odnose, zaključuje međunarodne ugovore i osniva predstavništva u drugim državama, u skladu sa Ustavnom poveljom državne zajednice Srbija i Crna Gora.

Položaj stranaca

Član 16.

Stranci, u skladu sa međunarodnim ugovorima, imaju u Republici Srbiji sva prava zajemčena Ustavom i zakonom, izuzev prava koja po Ustavu i zakonu imaju samo državljani Republike Srbije.

DRUGI DEO

LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA I SLOBODE

1. Osnovna načela

Neposredna primena zajemčenih prava

Član 17.

Ljudska i manjinska prava zajemčena Ustavom neposredno se primenjuju.

Ustavom se jemče, i kao takva, neposredno primenjuju ljudska i manjinska prava zajemčena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, potvrđenim međunarodnim ugovorima i zakonima i drugim opštim aktima.

Odredbe o ljudskim i manjinskim pravima tumače se u korist snaženja vrednosti demokratskog društva, saglasno važećim međunarodnim jemstvima ljudskih i manjinskih prava i praksi međunarodnih tela koja nadziru njihovo sprovođenje.

Ograničenja ljudskih i manjinskih prava

Član 18.

Ljudska i manjinska prava zajemčena Ustavom mogu zakonom biti ograničena ako ograničenje dopušta Ustav, u svrhe radi kojih ga Ustav dopušta i u obimu neophodnom da se ustavna svrha ograničenja zadovolji u demokratskom društvu. Ograničenje ne sme da zadire u suštinu zajemčenog prava.

Pri tumačenju ograničenja ljudskih i manjinskih prava, svi državni organi, sudovi naročito, dužni su da vode računa o suštini prava koje se ograničava, važnosti svrhe ograničenja, prirodi i obimu ograničenja, o odnosu ograničenja i svrhe ograničenja i o tome da li postoji način da se svrha ograničenja postigne manjim ograničenjem prava.

Zabrana diskriminacije

Član 19.

Svi su pred Ustavom i zakonom jednaki..

Svako ima pravo na jednaku zakonsku zaštitu, bez diskriminacije.

Zabranjena je svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, naročito zbog rase, boje, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja ili sličnog statusa, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti ili psihičkog ili fizičkog invaliditeta.

Pozitivna diskriminacija

Član 20.

Ne smatraju se diskriminacijom posebne mere koje Republika Srbija može uvesti radi postizanja pune i delotvorne ravnopravnosti lica ili grupe lica koja su u stvarno nejednakom položaju sa ostalim građanima.

Posebne mere traju privremeno, dok se ne ispune njihovi ciljevi.

Zaštita ljudskih i manjinskih prava

Član 21.

Republika Srbija omogućuje delotvornu sudsku zaštitu ljudskih i manjinskih prava zajemčenih Ustavom, što obuhvata i uklanjanje posledica povrede ili uskraćivanja prava.

Svako ima pravo da se obrati međunarodnim organima radi zaštite prava zajemčenih potvrđenim međunarodnim ugovorima.

Odluke međunarodnih organa izvršava Republika Srbija i snosi njihove troškove.

2. Ljudska prava i slobode Dostojanstvo i slobodan razvoj ličnosti

Član 22.

Ljudsko dostojanstvo je neprikosnoveno. Svako je dužan da ga štiti.

Svako ima pravo na slobodan razvoj ličnosti, pod uslovom da ne krši prava drugih zajemčena Ustavom.

Pravo na život

Član 23.

Ljudski život je neprikosnoven. U Republici Srbiji nema smrtne kazne.

Zabranjeno je kloniranje ljudskih bića.

Nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta

Član 24.

Fizički i psihički integritet je nepovrediv.

Niko ne može biti izložen mučenju ili nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju niti može, bez svog slobodno datog pristanka, biti podvrgnut medicinskim ili naučnim ogledima.

Zabrana ropstva, položaja sličnog ropstvu i prinudnog rada

Član 25.

Niko ne može biti držan u ropstvu ili ropstvu sličnom položaju. Svaki oblik trgovine ljudima je zabranjen.

Zabranjen je prinudni rad. Seksualno ili ekonomsko iskorišćavanje lica koje je u nepovoljnom položaju smatra se prinudnim radom.

Prinudnim radom ne smatra se rad ili služba kojoj podležu pravosnažno osuđena lica ili lica na vojnoj službi, ni rad ili služba za vreme ratnog ili vanrednog stanja u uslovima ugroženog opstanka Republike Srbije.

Pravo na slobodu i bezbednost

Član 26.

Svako ima pravo na ličnu slobodu i bezbednost. Lišenje slobode dopušteno je samo iz razloga i u postupku predviđenim zakonom.

Ko je lišen slobode od strane državnog organa odmah se, na jeziku koji razume, obaveštava o razlozima lišenja slobode i svojim pravima i ima pravo da bez odlaganja o svom lišenju slobode

obavesti lice po svom izboru. Prema njemu se postupa čovečno i sa uvažavanjem dostojanstva njegove ličnosti.

Svako ko je lišen slobode ima pravo žalbe sudu, koji je dužan da hitno odluči o zakonitosti lišenja slobode i naredi puštanje na slobodu ako je lišenje slobode bilo nezakonito.

Kaznu koja u sebi posredno ili neposredno uključuje lišenje slobode, može izreći samo sud.

Dopunska prava uhapšenog lica

Član 27.

Uhapšenom licu odmah se saopštava da ima pravo ništa da ne izjavljuje i pravo da ne bude saslušan bez prisustva branioca koga sam izabere ili branioca koji će mu besplatno pružiti pravnu pomoć ako ne može da je plati.

Ko je uhapšen bez sudske odluke mora bez odlaganja, a najkasnije u roku od 48 časova, biti predat nadležnom sudu, inače se pušta na slobodu.

Pritvor

Član 28.

Lice za koje postoji osnovana sumnja da je učinilo krivično delo može biti pritvoreno samo na osnovu odluke suda, ako je pritvaranje neophodno radi vođenja krivičnog postupka.

Pismeno i obrazloženo rešenje suda o pritvoru uručuje se pritvoreniku najkasnije 12 časova od pritvaranja. Odluku o žalbi na pritvor sud donosi i dostavlja pritvoreniku u roku od 48 časova.

Trajanje pritvora

Član 29.

Sud svodi trajanje pritvora na najkraće dopušteno vreme. Pritvor određen odlukom prvostepenog suda traje u istrazi najduže tri meseca, a viši sud može ga, u skladu sa zakonom, produžiti na još tri meseca. Ako dotle ne bude podignuta optužnica, okrivljeni se pušta na slobodu.

Od podizanja optužnice do izricanja prvostepene presude pritvor može da traje najduže dve godine, inače se optuženi pušta na slobodu. Posle izricanja prvostepene presude pritvor traje najduže jednu godinu i ako dotle ne bude izrečena drugostepena presuda kojom se prvostepena presuda potvrđuje ili preinačava, optuženi se pušta na slobodu. Ako u roku od jedne godine od izricanja prvostepene presude bude izrečena drugostepena odluka kojom se prvostepena presuda ukida, pritvor može trajati još jednu godinu od izricanja odluke drugostepenog suda.

Pritvorenik se pušta da se brani sa slobode čim prestanu razlozi zbog kojih je pritvor bio određen.

Pravo na pravično suđenje

Član 30.

Svako ima pravo da nezavisan, nepristrasan i zakonom već ustanovljen sud pravično i u razumnom roku javno raspravi i odluči o njegovim pravima i obavezama, sumnjama i optužbama protiv njega. Jemči mu se pravo na besplatnog prevodioca ako ne govori ili ne razume jezik koji je u službenoj upotrebi u sudu i na besplatnog tumača ako je slep, gluv ili nem.

Javnost se može isključiti sa dela ili celog suđenja, radi čuvanja tajne ili zaštite javnog reda, morala, interesa maloletnika i privatnosti učesnika u postupku, u skladu sa zakonom.

Posebna prava okrivljenog

Član 31.

Svako ko je okrivljen za krivično delo ima pravo da u najkraćem mogućem roku, detaljno i na jeziku koji razume, bude obavешten o prirodi i razlozima dela za koje se tereti, dokazima prikupljenim protiv njega, pravo da uzme branioca, s njime nesmetano opšti i dobije dovoljno vremena i uslova za pripremu odbrane. Ako ne može da plati branioca, ima pravo na besplatnog branioca, u skladu sa zakonom.

Okrivljeni koji je dostižan sudu ima pravo da mu se sudi u njegovom prisustvu i ne može biti kažnjen ako mu nije omogućeno da bude saslušan i da se brani. Može da iznosi dokaze u svoju korist, ispituje svedoke optužbe i da zahteva da se, pod istim uslovima kao svedoci optužbe i u njegovom prisustvu, ispitaju i svedoci odbrane.

Okrivljeni nije dužan da daje iskaze protiv sebe ili njemu bliskih lica, niti da prizna krivicu.

Ista prava kao okrivljeni ima lice koje je osumnjičeno ili optuženo za krivično delo.

Sva prava koja ima okrivljeni za krivično delo ima shodno i u skladu sa zakonom lice protiv koga se vodi postupak za neko drugo kažnjivo delo.

Pravna sigurnost u kaznenom pravu

Član 32.

Niko ne može biti kažnjen za delo koje, pre nego što je učinjeno, nije zakonom ili drugim propisom bilo predviđeno kao kažnjivo. Kazne se određuju prema propisu koji je važio u vreme kad je delo učinjeno, izuzev kad je kasniji propis povoljniji za učinioca. Krivična dela i krivične sankcije određuju se zakonom.

Svako se smatra nevinim za krivično delo dok se njegova krivica ne utvrdi pravnosnažnom odlukom suda.

Niko ne može biti gonjen ni kažnjen za krivično delo za koje je pravnosnažnom presudom oslobođen ili osuđen ili za koje je optužba pravnosnažno odbijena ili postupak pravnosnažno obustavljen, niti sudska odluka može biti izmenjena na štetu okrivljenog u postupku po vanrednom pravnom leku. Istim zabranama podleže vođenje postupka za neko drugo kažnjivo delo.

Pravo na rehabilitaciju i naknadu štete

Član 33.

Ko je bez osnova ili nezakonito lišen slobode, pritvoren ili osuđen za kažnjivo delo ima pravo na rehabilitaciju i naknadu štete od Republike Srbije.

Pravo na jednaku zaštitu prava i na pravno sredstvo

Član 34.

Jemči se jednaka zaštita prava pred sudovima i drugim državnim organima, imaocima javnih ovlašćenja i organima regiona i jedinica lokalne samouprave.

Svako ima pravo na žalbu ili drugo pravno sredstvo protiv odluke kojom se odlučuje o njegovom pravu, obavezi ili na zakonu zasnovanom interesu.

Pravo na pravnu ličnost

Član 35.

Svako lice ima pravnu sposobnost.

Punoletstvo se stiče sa navršениh 18 godina.

Izbor i korišćenje ličnog imena i imena svoje dece slobodni su.

Pravo na državljanstvo

Član 36.

Sticanje i prestanak državljanstva Republike Srbije uređuje zakon.

Državljanin Republike Srbije ne može biti proteran ni lišen državljanstva ni prava da ga promeni. Njegovo izručenje dopušteno je samo ako ga nalažu međunarodne obaveze Republike Srbije.

Dete rođeno u Republici Srbiji ima pravo na njeno državljanstvo ako nema drugo.

Sloboda kretanja

Član 37.

Svako ima pravo da se slobodno kreće i nastanjuje u Republici Srbiji, napusti je i u nju se vrati.

Sloboda kretanja i nastanjivanja i pravo da se napusti Republika Srbija mogu se ograničiti zakonom, ako je to neophodno za vođenje krivičnog postupka, zaštitu javnog reda i mira, sprečavanje širenja zaraznih bolesti ili odbranu Republike Srbije.

Ulazak stranaca u Republiku Srbiju i boravak u njoj uređuje zakon. Stranac može biti proteran samo na osnovu odluke nadležnog organa, u zakonom predviđenom postupku, ali ne tamo gde mu pretili progon zbog rase, vere, državljanstva, pripadnosti određenoj društvenoj grupi, političkog mišljenja ili ozbiljno kršenje prava zajamčenih Ustavom.

Nepovredivost stana

Član 38.

Stan je nepovrediv.

Niko ne može bez pismene odluke suda ući u tuđi stan ili druge prostorije protiv volje njihovog držaoca niti u njima vršiti pretres. Držalac stana i druge prostorije ima pravo da sam ili preko svoga zastupnika i uz još dva punoletna svedoka prisustvuje pretresanju. Ako držalac stana ili njegov zastupnik nisu prisutni, pretres se vrši u prisustvu dva punoletna svedoka.

Bez odluke suda, ulazak u tuđi stan ili druge prostorije, izuzetno i pretresanje bez prisustva svedoka, dozvoljeni su ako je to neophodno radi neposrednog hapšenja učinioca krivičnog dela ili otklanjanja neposredne i ozbiljne opasnosti za ljude ili imovinu, na način predviđen zakonom.

Tajnost pisama i drugih sredstava opštenja

Član 39.

Tajnost pisama i drugih sredstava opštenja je nepovrediva.

Odstupanja su dozvoljena samo na određeno vreme i na osnovu odluke suda, ako su neophodna radi vođenja krivičnog postupka ili odbrane Republike Srbije, na način predviđen zakonom.

Zaštita podataka o ličnosti

Član 40.

Zaštita podataka o ličnosti je zajamčena. Prikupljanje, držanje, obradu i korišćenje podataka o ličnosti uređuje zakon.

Zabranjena je i kažnjiva upotreba podataka o ličnosti izvan svrhe za koju su prikupljeni.

Svako ima pravo da bude obavešten o prikupljenim podacima o njegovoj ličnosti, u skladu sa zakonom, i pravo na sudsku zaštitu zbog njihove zloupotrebe.

Sloboda misli, savesti i veroispovesti

Član 41.

Jemči se sloboda misli, savesti, uverenja i veroispovesti, pravo da se ostane pri svome uverenju ili veroispovesti ili da se promene prema sopstvenom izboru. Niko nije dužan da se izjašnjava o svojim verskim i drugim uverenjima.

Svako je slobodan da u privatnom ili javnom životu ispoljava svoju veru, pojedinačno ili u zajednici s drugima.

Sloboda ispoljavanja vere ili uverenja može se ograničiti zakonom, ako je to neophodno radi zaštite zdravlja, prava drugih ili javne bezbednosti.

Roditeljima i zakonskim staraocima priznaje se pravo da verski i moralno uobličie svoju decu prema svojim uverenjima.

Verske zajednice

Član 42.

Verske zajednice su ravnopravne i slobodne da samostalno uređuju unutrašnju organizaciju, verske poslove i javno vrše verske obrede.

Mogu da osnivaju verske škole, socijalne i dobrotvorne ustanove i da njima upravljaju, u skladu sa zakonom.

Prigovor savesti

Član 43.

Niko nije dužan da, protivno svojoj veri ili ubeđenjima, ispunjava vojnu ili drugu obavezu koja uključuje upotrebu oružja.

On može biti pozvan da ispuni odgovarajuću civilnu službu, u skladu sa zakonom.

Sloboda mišljenja i izražavanja

Član 44.

Jemče se sloboda mišljenja i izražavanja i da se govorom, pisanjem, slikom ili na drugi način traže, primaju i šire obaveštenja i ideje.

Sloboda izražavanja može se zakonom ograničiti ako je to neophodno radi zaštite prava i ugleda drugih, čuvanja autoriteta i nepristrasnosti suda i zaštite javnog zdravlja i bezbednosti Republike Srbije.

Svako ima pravo na pristup podacima koji su u posedu državnih organa, u skladu sa zakonom.

Sloboda izražavanja nacionalne pripadnosti

Član 45.

Izražavanje nacionalne pripadnosti je slobodno.

Niko nije dužan da se izjašnjava o svojoj nacionalnoj pripadnosti.

Podsticanje uvažavanja razlika

Član 46.

Merama u obrazovanju, kulturi i javnom obaveštavanju, Republika Srbija podstiče razumevanje, uvažavanje i poštovanje razlika koje postoje zbog osobenosti etničkog, kulturnog, jezičkog ili verskog identiteta njenih građana.

Zabrana izazivanja rasne, nacionalne i verske mržnje

Član 47.

Zabranjeno je i kažnjivo svako izazivanje i podsticanje nacionalne, rasne, verske ili druge neravnopravnosti i izazivanje i raspirivanje nacionalne, rasne, verske i druge mržnje i netrpeljivosti.

Sloboda medija

Član 48.

Svako je slobodan da bez odobrenja osniva novine i druga sredstva javnog obaveštavanja. Televizijske i radio stanice osnivaju se u skladu sa zakonom.

U Republici Srbiji nema cenzure. Nadležni sud može sprečiti širenje informacija i ideja putem sredstava javnog obaveštavanja samo ako je to neophodno radi sprečavanja propagiranja agresivnog rata ili podstrekavanja na neposredno nasilje ili sprečavanja zagovaranja rasne, nacionalne ili verske mržnje kojim se podstiče na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje.

Ostvarivanje prava na ispravku neistinite, nepotpune ili netačno prenete informacije kojom je povređeno nečije pravo ili interes i prava na odgovor na objavljenu informaciju uređuje zakon.

Pravo na obaveštenost

Član 49.

Svako ima pravo da potpuno, blagovremeno i istinito bude obaveštavan o pitanjima od javnog značaja i sredstva javnog obaveštavanja to pravo dužna su da poštuju.

Državni organi i imaoци javnih ovlašćenja nisu dužni da javnosti učine dostupnim samo obaveštenja koja su proglašena državnom ili službenom tajnom.

Izorno pravo

Član 50.

Svaki punoletan, poslovno sposoban građanin ima pravo da bira i da bude biran. Na referendumu i na izborima za Narodnu skupštinu i predsednika Republike glasaju i državljani Republike Srbije koji se zateknu ili žive u inostranstvu.

Izorno pravo je opšte i jednako, izbori slobodni i neposredni, glasanje tajno i lično.

Predlagač kandidata za poslanika ili odbornika koji je u skupštini imao svog predstavnika na dan njenog konstituisanja ima pravo žalbe sudu, a predlagač kandidata za narodnog poslanika Ustavnom sudu, ako je sastav skupštine nepropisno promenjen ili protivno propisima nije promenjen.

Pravo na učešće u upravljanju javnim poslovima

Član 51.

Građani imaju pravo da učestvuju u upravljanju javnim poslovima i da pod jednakim uslovima stupaju u javne službe i na javne funkcije.

Građani učešćuju u suđenju kao sudije porotnici, u skladu sa zakonom.

Sloboda okupljanja

Član 52.

Mirno okupljanje je slobodno. Okupljanje u zatvorenom prostoru ne podleže odborenju ni prijavljivanju.

Zborovi i demonstracije na otvorenom prostoru prijavljuju se državnom organu određenom zakonom.

Sloboda okupljanja može se zakonom ograničiti, ako je to neophodno radi zaštite javnog zdravlja, morala, prava drugih ili bezbednosti Republike Srbije.

Sloboda udruživanja

Član 53.

Jemči se sloboda udruživanja i pravo da se ostane izvan svakog udruženja. Udruženja se osnivaju bez prethodnog odobrenja, upisom u registar koji vodi državni organ određen zakonom. Zabranjena su tajna i paravojna udruženja.

Ustavni sud može zabraniti udruženje čije je delovanje usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, ukidanje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje rasne, nacionalne ili verske mržnje.

Sudije Ustavnog suda, Ombudsman, sudije, javni tužioci i pripadnici policije ne mogu biti članovi političkih stranaka.

Pravo na peticiju

Član 54.

Svako ima pravo da, sam ili zajedno s drugima, upućuje peticije i druge predloge državnim organima, imaoцима javnih ovlašćenja, organima regiona i jedinicama lokalne samouprave i da od njih dobije odgovor kad ga traži.

Zbog toga niko ne može da trpi štetne posledice.

Pravo na utočište

Član 55.

Stranac koji osnovano strahuje od progona zbog svoje rase, boje, pola, jezika, veroispovesti, nacionalne pripadnosti ili pripadnosti nekoj grupi ili zbog svojih političkih uverenja ima pravo na utočište u Republici Srbiji.

Postupak za sticanje utočišta uređuje zakon.

Pravo na imovinu

Član 56.

Jemči se pravo svojine. Pri sticanju i korišćenju prava svojine uvažavaju se njena društvena uloga i potreba za zaštitom prirode i životne sredine.

Pravo svojine može biti oduzeto ili ograničeno samo u javnom interesu utvrđenom na osnovu zakona, uz naknadu koja ne može biti niža od tržišne.

Korišćenje imovine može zakonom biti ograničeno.

Pravo nasleđivanja

Član 57.

Jemči se pravo nasleđivanja, u skladu sa zakonom.

Pravo nasleđivanja ne može biti isključeno ili ograničeno zbog neispunjenja javnih obaveza.

Pravo na rad

Član 58.

Jemči se pravo na rad, u skladu sa zakonom. Republika Srbija stvara uslove u kojima svako može da živi od svog rada.

Svako ima pravo na slobodan izbor rada. Svima su, pod jednakim uslovima, dostupna sva radna mesta.

Prava iz rada uređuju zakon i kolektivni ugovor. Svako najmanje ima pravo na poštovanje dostojanstva njegove ličnosti na radu, pravične, bezbedne i zdrave uslove rada, potrebnu zaštitu na radu, ograničeno radno vreme, dnevni i nedeljni odmor, plaćeni godišnji odmor, pravičnu naknadu za rad, stručnu obuku i na pravnu zaštitu za slučaj prestanka radnog odnosa. Niko se tih prava ne može odreći.

Posebna zaštita na radu i posebni uslovi rada omogućuju se ženama, omladini i invalidima.

Pravo na štrajk

Član 59.

Zaposleni imaju pravo na štrajk, u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom.

Pravo na štrajk zakonom može biti ograničeno, shodno prirodi ili vrsti delatnosti.

Pravo na zaključenje braka i ravnopravnost muža i žene

Član 60.

Jemči se pravo na zaključenje braka.

Brak se zaključuje na osnovu slobodno datog pristanka muškarca i žene, pred državnim organom.

Zaključenje, trajanje i raskid braka počivaju na ravnopravnosti muškarca i žene.

Sloboda odlučivanja o rađanju

Član 61.

Odlučivanje o rađanju dece je slobodno.

Republika Srbija podstiče i pomaže roditelje da se odluče na rađanje dece.

Prava deteta

Član 62.

Deca uživaju ljudska prava primereno svom uzrastu i duševnoj zrelosti.

Svako dete ima pravo na lično ime, upis u matičnu knjigu rođenih, pravo da sazna svoje poreklo i očuva svoj identitet.

Deca su zaštićena od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zlostrebljavanja. O tome se donosi zakon.

Deca rođena izvan braka imaju jednaka prava kao deca rođena u braku.

Prava roditelja

Član 63.

Roditelji imaju pravo i dužnost da izdržavaju, vaspitavaju i obrazuju svoju decu, i u tome su ravnopravni.

Sva ili neka od tih prava mogu jednom ili oboma roditelja biti oduzeta ili ograničena samo odlukom suda, u najboljem interesu deteta, u skladu sa zakonom.

Posebna zaštita porodice, majke i deteta

Član 64.

Porodica i majka i dete jesu pod zaštitom Republike Srbije.

Majci se pruža posebna podrška i zaštita pre i posle porođaja.

Republika Srbija posebno štiti decu o kojima se roditelji ne staraju ili su ometena u psihičkom ili fizičkom razvoju.

Deca mlađa od 15 godina ne mogu biti zaposlena niti, kad su mlađa od 18 godina, mogu da rade na poslovima štetnim po njihovo zdravlje ili moral.

Pravo na pravnu pomoć

Član 65.

Svakom se, pod uslovima određenim zakonom, jemči pravo na pravnu pomoć.

Pravnu pomoć pružaju advokatura, kao samostalna i nezavisna služba, i službe pravne pomoći koje se osnivaju u jedinicama lokalne samouprave, u skladu sa zakonom.

Zakon određuje kad je pravna pomoć besplatna.

Zdravstvena zaštita

Član 66.

Svako ima pravo na zaštitu fizičkog i psihičkog zdravlja.

Deca, trudnice i stari ostvaruju zdravstvenu zaštitu iz javnih prihoda, ako je ne ostvaruju na drugi način.

Zdravstvenu zaštitu uređuje zakon. Dopušteno je osnivanje privatnih i posebnih zdravstvenih fondova.

Republika Srbija pomaže razvoj zdravstvene i fizičke kulture.

Socijalna zaštita

Član 67.

Pravo na socijalnu zaštitu pripada svakom sa prebivalištem u Republici Srbiji. Prava zaposlenih i njihovih porodica na socijalno obezbeđenje i osiguranje uređuje zakon.

Osiguranje zbog privremene nezaposlenosti pada na teret javnih prihoda. Invalidima, ratnim veteranima i žrtvama rata pruža se posebna zaštita.

Licima ometenim u fizičkom i psihičkom razvoju pruža se pomoć iz javnih prihoda da se osposobe za rad i društveni život, a slabima, nemoćnima, nezbrinutim i za rad nesposobnih da bi namirili osnovne životne potrebe.

Privatni fondovi za socijalno osiguranje osnivaju se u skladu sa zakonom.

Penzijsko osiguranje

Član 68.

Penzijsko osiguranje uređuje zakon.

Republika Srbija omogućuje ekonomsku samodovoljnost penzionera.

Pravo na obrazovanje

Član 69.

Svako ima pravo na obrazovanje.

Osnovno obrazovanje je obavezno i besplatno. Srednje obrazovanje je besplatno.

Svi građani imaju, pod jednakim uslovima, pristup visokoškolskom obrazovanju. Republika Srbija uspešnim i nadarenim učenicima slabijeg imovnog stanja omogućuje besplatno visokoškolsko obrazovanje, u skladu sa zakonom.

Osnivanje škola i univerziteta uređuje zakon.

Autonomija univerziteta

Član 70.

Jemči se autonomija univerziteta, visokoškolskih i naučnih ustanova.

Samostalno odlučuju o svome uređenju i radu, u skladu sa zakonom.

Sloboda naučnog i umetničkog stvaranja

Član 71.

Naučno i umetničko stvaralaštvo je slobodno.

Tvorcima naučnih i umetničkih dela jemče se moralna i materijalna prava, u skladu sa zakonom.

Republika Srbija podstiče i pomaže razvoj nauke, kulture i umetnosti.

Zdrava životna sredina

Član 72.

Svako ima pravo na zdravu životnu sredinu i na blagovremeno i potpuno obaveštavanje o njenom stanju.

Svako je, pre svih Republika Srbija i regioni, odgovoran za zaštitu živone sredine.

Svako je dužan da čuva i poboljšava životnu sredinu.

3. Prava pripadnika nacionalnih manjina

Osnovna odredba

Član 73.

Pripadnicima nacionalnih manjina jemče se dodatna, individualna ili kolektivna prava, pored prava koja su Ustavom već zajemčena ostalim građanima. Individualna prava ostvaruju pojedinačno, a kolektivna u zajednici s drugima.

Putem kolektivnih prava pripadnici nacionalnih manjina, neposredno ili preko svojih predstavnika, učestvuju u odlučivanju ili sami odlučuju o pojedinim pitanjima vezanim za njihovu kulturu, obrazovanje, obaveštavanje i službenu upotrebu jezika i pisma, u skladu sa organskim zakonom.

Radi ostvarenja prava na samoupravu u kulturi, obrazovanju, obaveštavanju i službenoj upotrebi jezika i pisma, pripadnici nacionalnih manjina mogu izabrati svoje nacionalne savete, u skladu sa organskim zakonom.

Zabrana diskriminacije nacionalnih manjina

Član 74.

Pripadnicima nacionalnih manjina jemči se ravnopravnost pred zakonom i jednaka zakonska zaštita.

Zabranjena je bilo kakva diskriminacija zbog pripadnosti nacionalnoj manjini.

Pozitivna diskriminacija nacionalnih manjina

Član 75.

Ne smatraju se diskriminacijom posebne mere privremenog trajanja koje Republika Srbija može uvesti u ekonomskom, socijalnom, kulturnom i političkom životu, radi postizanja pune i delotvorne ravnopravnosti između pripadnika nacionalne manjine i onih koji pripadaju većini, ako su usmerene na uklanjanje izrazito nepovoljnih uslova života koji ih posebno pogađaju.

Organskim zakonom posebno se uređuje položaj romske nacionalne manjine.

Ravnopravnost u vođenju javnih poslova

Član 76.

Pripadnici nacionalnih manjina imaju, pod istim uslovima kao ostali građani, pravo da učestvuju u upravljanju javnim poslovima i stupaju na javne funkcije.

Pri zapošljavanju u državnim organima, javnom službama, organima regiona i jedinica lokalne samouprave vodi se računa o nacionalnom sastavu stanovništva i zastupljenosti pripadnika nacionalnih manjina.

Zabrana nasilne asimilacije

Član 77.

Zabranjena je nasilna asimilacija pripadnika nacionalnih manjina.

Zaštitu pripadnika nacionalnih manjina od svake radnje usmerene ka njihovoj nasilnoj asimilaciji uređuje organski zakon.

Prava na očuvanje posebnosti

Član 78.

Pripadnici nacionalne manjine imaju pravo: na izražavanje, čuvanje, negovanje, razvijanje i javno izražavanje nacionalne, etničke, kulturne i verske posebnosti; na upotrebu svojih simbola na javnim mestima; na korišćenje svog jezika i pisma; da u sredinama gde čine značajnu populaciju, državni organi, imaooci javnih ovlašćenja, organi regiona i jedinica lokalne samouprave vode postupak i na njihovom jeziku; na školovanje na svom jeziku u državnim ustanovama i ustanovama regiona; na osnivanje privatnih obrazovnih ustanova; da koriste na svome jeziku svoje ime i prezime; da u sredinama gde čine značajnu populaciju, tradicionalni lokalni nazivi, imena ulica, naselja i topografske oznake budu ispisane i na njihovom jeziku; na potpuno, blagovremeno i nepristrasno obaveštavanje na svom jeziku, uključujući i pravo na izražavanje, primanje, slanje i razmenu obaveštenja i ideja; na osnivanje sopstvenih sredstava javnog obaveštavanja.

Način uživanja tih prava uređuje organski zakon.

Zakoni regiona mogu ustanoviti dodatna prava pripadnika nacionalnih manjina.

Pravo na udruživanje i na saradnju sa sunarodnicima

Član 79.

Pripadnici nacionalnih manjina mogu da osnivaju prosvetna i kulturna udruženja, koja dobrovoljno finansiraju.

Republika Srbija tim udruženjima priznaje posebnu ulogu u ostvarivanju prava pripadnika nacionalnih manjina.

Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na nesmetane veze i saradnju sa svojim sunarodnicima izvan teritorije Republike Srbije.

TREĆI DEO EKONOMSKO UREĐENJE I JAVNE FINANSIJE

1. Ekonomsko uređenje

Osnovna načela

Član 80.

Ekonomsko uređenje u Republici Srbiji počiva na tržišnoj privredi, slobodnoj utakmici u slobodi preduzetništva, ravnopravnosti privatne i državne svojine i saradnji između socijalnih partnera.

Republika Srbija je jedinstveno privredno područje sa jedinstvenim tržištem roba, rada, kapitala i usluga i jedinstvenim uređivanjem ekonomske delatnosti.

Delovanje tržišne privrede umerava se socijalnom politikom. Pregovaranje i zaključivanje kolektivnih ugovora između predstavnika sindikata i poslodavaca uređuje zakon.

Sloboda preduzetništva

Član 81.

Preduzetništvo je slobodno.

Zakonom se ono može ograničiti radi zaštite ljudskog dostojanstva, zdravlja ljudi, prirode i životne sredine i bezbednosti Republike Srbije.

Položaj na tržištu

Član 82.

Svi imaju jednak pravni položaj na tržištu. Monopol se može ustanoviti samo zakonom.

Prava stečena ulaganjem kapitala ne mogu biti umanjena.

Strana lica izjednačena su na tržištu sa domaćim.

Svojinska prava stranaca

Član 83.

Stranci mogu sticati svojину pod uslovima određenim zakonom.

Svojину na zemljištu stiču samo nasleđivanjem, pod uslovom uzajamnosti.

Državna imovina

Član 84.

Državnu imovinu čine prirodna bogatstva, dobra za koje je zakonom određeno da su od opšteg interesa i imovina koju koriste organi Republike Srbije.

Imovinu regiona i jedinica lokalne samouprave uređuje organski zakon.

Stranci mogu steći koncesiju na prirodnim bogatstvima i dobrima od opšteg interesa i druga prava određena zakonom.

Zemljište

Član 85.

Zakon posebno uređuje uslove pod kojima se koristi zemljište.

Poljoprivredno zemljište je pod posebnom zaštitom.

Čuvanje nasleđa Član 86.

Svako je dužan da čuva prirodne retkosti, naučno, kulturno i istorijsko nasleđe i druge duhovne vrednosti.

Posebna odgovornost za to je na Republici Srbiji i regionima.

Zaštita potrošača Član 87.

Republika Srbija štiti potrošače.

Posebno su zabranjene radnje usmerene protiv zdravlja, bezbednosti i privatnosti potrošača i sve nečasne radnje na tržištu.

Poveravanje javnih ovlašćenja i javne službe Član 88.

Pojedina javna ovlašćenja zakonom se mogu poveriti preduzećima, ustanovama, drugim organima, organizacijama i pojedincima.

Delatnosti i poslove zbog kojih se osnivaju javne službe i javne agencije i njihovo uređenje i rad propisuje zakon.

Javne službe i agencije mogu osnovati Republika Srbija, regioni i jedinice lokalne samouprave.

2. Javne finansije

Prihodi Republike Srbije, porezi i druge dažbine Član 89.

Republika Srbija ima prihode iz kojih finansira svoje nadležnosti.

Porezi, dažbine i drugi prihodi određuju se isključivo zakonom.

Obaveza plaćanja poreza i drugih dažbina je opšta i zasniva se na ekonomskoj moći obveznika.

Budžet Član 90.

Svi prihodi i rashodi kojim se finansiraju nadležnosti Republike Srbije, regiona i jedinica lokalne samouprave moraju biti prikazani u njihovim budžetima.

Budžet Republike Srbije donosi se u obliku zakona, na predlog Vlade. Njime se ne mogu uvoditi prihodi i rashodi koji već nisu ustanovljeni zakonom. Usvaja se do 31. decembra tekuće godine za narednu godinu, inače se uvodi privremeno finansiranje, koje uređuje zakon.

Izvršavanje svih budžeta nadzire Računski sud.

Javni dug Član 91.

Republika Srbija, regioni i jedinice lokalne samouprave mogu da se zadužuju.

Uslove i postupak za zaduživanje uređuje zakon.

Ujednačavanja razvoja Član 92.

Republika Srbija stara se o ujednačavanju razvoja svih svojih krajeva.

O tome se donosi zakon.

Narodna banka Srbije Član 93.

Narodna banka Srbije je centralna banka Republike Srbije. Samostalna je i podleže nadzoru Narodne skupštine, kojoj i odgovara.

Narodnom bankom Srbije rukovodi guverener, koga bira Narodna skupština na šest godina, na predlog predsednika Republike.

O Narodnoj banci Srbije donosi se zakon.

Računski sud Član 94.

Računski sud je samostalan i nezavisan organ sudske vlasti koji nadzire izvršenje svih budžeta u Republici Srbiji, upravljanje državnom imovinom, imovinom regiona i jedinica lokalne samouprave i pregleda njihove račune i vrši druge poslove određene Ustavom i zakonom.

Nijedna skupština ne može razmatrati predlog završnog računa budžeta pre nego što o njemu ne pribavi mišljenje Računskog suda.

Uređenje i rad Računskog suda propisuje zakon.

ČETVRTI DEO **UREĐENJE VLASTI** **1. Narodna skupština** **Nadležnost** Član 95.

Narodna skupština je nosilac ustavotvorne i zakonodavne vlasti u Republici Srbiji.

Narodna skupština donosi i menja Ustav, odlučuje o promeni granice Republike Srbije, raspisuje referendum, potvrđuje međunarodne ugovore kad je zakonom predviđena obaveza njihovog potvrđivanja i proglašava i ukida vanredno stanje.

Narodna skupština odlučuje o promeni Ustavne povelje državne zajednice Srbija i Crna Gora, predlaže zakone Skupštini Srbije i Crne Gore, daje prethodnu saglasnost na odluke Skupštine Srbije i Crne Gore kad je ona predviđena Ustavnom poveljom i predlaže visinu godišnjih prihoda i rashoda za funkcionisanje državne zajednice Srbije i Crne Gore.

Narodna skupština donosi zakone i druge opšte akte iz nadležnosti Republike Srbije, plan razvoja, prostorni plan, budžet i završni račun Republike Srbije, daje amnestiju za krivična dela, bira Vladu, nadzire njen rad i odlučuje o prestanku mandata Vlade i ministara u skladu sa Ustavom, bira i razrešava guvernera Narodne banke Srbije i Ombudsmana i nadzire njihov rad, bira pet sudija Ustavnog suda, nadzire rad službi državne bezbednosti, osniva stručne službe za poslove iz svoje nadležnosti i vrši druge poslove određene Ustavom i zakonom.

Sastav Narodne skupštine Član 96.

Narodnu skupštinu čini 250 narodnih poslanika.

Sto pedeset narodnih poslanika bira se u Republici Srbiji kao jednoj izbornoj jedinici, a 100 narodnih poslanika bira se u regionima.

Svaki region je posebna izborna jedinica iz koje se bira od 10 do 25 narodnih poslanika, srazmerno broju birača.

Izbor narodnih poslanika i konstituisanje Narodne skupštine Član 97.

Narodni poslanici biraju se na neposrednim izborima, tajnim glasanjem, prema proporcionalnom sistemu.

Izbore za narodne poslanike raspisuje predsednik Republike 90 dana pre isteka mandata Narodne skupštine, tako da se okončaju u narednih 60 dana. Prvu sednicu Narodne skupštine zakazuje predsednik Republike tako da se održi najkasnije 20 dana od izbora narodnih poslanika.

Narodna skupština na prvoj sednici potvrđuje poslaničke mandate. Na odluku donetu u vezi s potvrđivanjem mandata dopuštena je žalba Ustavnom sudu.

Narodna skupština konstituisana je potvrđivanjem mandata dve trećine narodnih poslanika. Konstituisanjem Narodne skupštine prestaje mandat prethodnog saziva Narodne skupštine.

Položaj narodnog poslanika

Član 98.

Mandat narodnog poslanika traje četiri godine i teče od konstituisanja Narodne skupštine. Produžava se ako istekne za vreme ratnog ili vanrednog stanja, za tri meseca po prestanku razloga za produženje mandata.

Narodni poslanik ne može biti poslanik u skupštini regiona, ni funkcioner u organima izvršne vlasti ili pravosuđa.

Narodni poslanik raspolaže slobodnim mandatom. Narodni poslanik kome mandat prestane pre vremena na koje je izabran ima pravo žalbe Ustavnom sudu.

Izbor, prestanak mandata i položaj narodnih poslanika uređuje organski zakon.

Imunitet narodnog poslanika

Član 99.

Narodni poslanik ne može nikad biti pozvan na krivičnu ili drugu odgovornost za izraženo mišljenje ili glasanje u Narodnoj skupštini, njenim odborima ni drugim radnim telima.

Narodni poslanik koji se pozvao na imunitet ne može biti pritvoren niti se protiv njega može voditi krivični ili drugi postupak u kome se može izreći kazna zatvora, bez odobrenja Narodne skupštine. Ipak, narodni poslanik koji je zatečen u izvršenju krivičnog dela za koje je propisana kazna zatvora teža od pet godina može biti pritvoren bez odobrenja Narodne skupštine.

Nepozivanje narodnog poslanika na imunitet ne isključuje pravo Narodne skupštine da uspostavi imunitet.

Predsednici i potpredsednici Narodne skupštine. Poslovník

Član 100.

Narodna skupština bira, većinom glasova svih narodnih poslanika, predsednika i jednog ili više potpredsednika Narodne skupštine, na četiri godine.

Predsednik Narodne skupštine predstavlja Narodnu skupštinu, saziva njene sednice, predsedava njima i vrši druge poslove određene poslovníkom.

Poslovníkom Narodne skupštine propisuje se njeno unutrašnje uređenje i rad. Poslovník se donosi većinom glasova svih narodnih poslanika.

Odbori Narodne skupštine

Član 101.

Narodna skupština ima odbore, kao svoja radna tela.

Narodna skupština može da osnuje istražni odbor za razmatranje pitanja od javnog interesa. Njegovi zaključci ne obavezuju sudove niti utiču na sudske odluke.

Pred posebnim odborom Narodne skupštine predstavljaju se kandidati za predsednika Vlade i ministre i odgovaraju na pitanja članova odbora.

Način odlučivanja u Narodnoj skupštini

Član 102.

Narodna skupština donosi odluke većinom glasova narodnih poslanika na sednici na kojoj je prisutna većina narodnih poslanika, ako Ustavom nije što drugo određeno.

Većinom glasova svih narodnih poslanika Narodna skupština odlučuje u pitanjima vezanim za ostvarivanje nadležnosti državne zajednice Srbija i Crna Gora, daje amnestiju za krivična dela, proglašava i ukida vanredno stanje, propisuje mere odstupanja od ljudskih i manjinskih prava u ratnom i vanrednom stanju, potvrđuje međunarodne ugovore kad je zakonom predviđena obaveza njihovog potvrđivanja, ukida imunitet narodnim poslanicima, predsedniku Republike, članovima Vlade i Ombudsmanu, usvaja budžet i završni račun, donosi zakone kojima se uređuju izbori za Skupštinu Srbije i Crne Gore, zaključivanje i potvrđivanje međunarodnih ugovora, vanredno stanje, rad državnih organa, izbor, prestanak mandata i položaj državnih funkcionera izuzev narodnih poslanika, postupci pred sudovima i drugim državnim organima, bira članove Vlade i razrešava ministre, bira i razrešava guvernera Narodne banke Srbije i Ombudsmana, bira pet sudija Ustavnog suda i vrši druge izborne nadležnosti Narodne skupštine.

Organski zakoni

Član 103.

Organskim zakonima uređuju se grb, zastava i himna Republike Srbije, referendum i narodna inicijativa, izbor, prestanak mandata i položaj narodnih poslanika, uživanje individualnih i kolektivnih prava pripadnika nacionalnih manjina, plan razvoja i prostorni plan, javno zaduživanje, određuje koja su pitanja od regionalnog značaja ako je to potrebno, uređuje lokalna samouprava, određuje teritorija regiona i jedinica lokalne samouprave i uređuju druga pitanja određena Ustavom.

Organski zakon usvaja se većinom glasova narodnih poslanika izabranih u Republici Srbiji kao jednoj izbornoj jedinici i većinom glasova narodnih poslanika izabranih u regionima. Ako se odmah ne postigne takva većina, glasa se ponovo, a organski zakon usvojen je glasovima 143 narodna poslanika.

Zasedanja

Član 104.

Narodna skupština zaseda dva puta godišnje. Prvo zasedanje traje od 1. marta do 1. jula, a drugo od 1. septembra do 31. decembra.

Vanredno zasedanje održava se na zahtev najmanje jedne četvrtine narodnih poslanika, najmanje jedne četvrtine narodnih poslanika izabranih u regionima ili Vlade, sa unapred određenim dnevnim redom.

Narodna skupština sastaje se bez poziva posle proglašenja ratnog ili vanrednog stanja.

Pravo predlaganja zakona i hitan postupak

Član 105.

Predlog zakona može da podnese svaki narodni poslanik, Vlada, skupština regiona i najmanje 30.000 birača.

Ombudsman i Narodna banka Srbije imaju pravo predlaganja zakona iz njihove nadležnosti.

Većinom glasova svih narodnih poslanika može biti odlučeno da se zakon donese po hitnom postupku.

Referendum

Član 106.

Na zahtev najmanje jedne trećine narodnih poslanika ili najmanje jedne trećine narodnih poslanika izabranih u regionima, Narodna skupština raspisuje referendum u pitanju iz njene nadležnosti. Referendum se raspisuje i na zahtev najmanje 100.000 birača.

Odluka na referendumu doneta je većinom glasova birača koji su glasali, ako je referendumu pristupila većina birača u Republici Srbiji. Ona obavezuje.

Predmet referenduma ne mogu biti obaveze koje proizlaze iz međunarodnih ugovora, zakoni koji se odnose na prava i slobode, poreski i drugi finansijski zakoni, uvođenje vanrednog stanja, amnestija i prestanak mandata Vlade.

Referendum se raspisuje kad Ustavni sud utvrdi da je njegov predmet saglasan Ustavu.

Raspuštanje Narodne skupštine

Član 107.

Predsednik Republike može, na obrazloženi predlog Vlade, raspustiti Narodnu skupštinu. Vlada ne može predložiti raspuštanje Narodne skupštine ako je podnet predlog da joj se izglasa nepoverenje ili je postavila pitanje svoga poverenja.

Nezavisno od ičijeg predloga i mišljena, predsednik Republike dužan je da Narodnu skupštinu raspusti u slučajevima određenim Ustavom.

Istovremeno sa raspuštanjem Narodne skupštine predsednik Republike raspisuje izbore za narodne poslanike, tako da se okončaju najkasnije za 60 dana.

Posle raspuštanja, Narodna skupština vrši tekuće ili neodložne poslove, određene zakonom. Proglašenje ratnog ili vanrednog stanja obnavlja njenu punu nadležnost.

Narodna skupština ne može biti raspuštena za vreme ratnog ili vanrednog stanja.

2. Predsednik Republike

Nadležnost

Član 108.

Predsednik Republike izražava državno jedinstvo Republike Srbije i održava ravnotežu između tri grane vlasti.

Predsednik Republike predstavlja Republiku Srbiju u zemlji i inostranstvu, imenuje državne funkcionere određene Ustavom, predlaže Narodnoj skupštini kandidata za predsednika Vlade i druge državne funkcionere određene Ustavom, daje pomilovanja i odlikovanja i vrši druge poslove određene Ustavom.

Predsednik Republike osniva stručne službe za poslove iz svoje nadležnosti.

Proglašenje zakona

Član 109.

Predsednik Republike dužan je da u roku od 15 dana od izglasavanja zakona, odnosno u roku od sedam dana ako je zakon donesen po hitnom postupku, donese ukaz o proglašenju zakona ili da zakon, uz pismeno obrazloženje, vrati Narodnoj skupštini na ponovno glasanje.

Predsednik Republike dužan je da proglasi ponovno izglasani zakon.

Ako predsednik Republike ne donese ukaz o proglašenju zakona, donosi ga predsednik Narodne skupštine.

Izbor

Član 110.

Predsednik Republike bira se na neposrednim izborima, tajnim glasanjem.

Izbore za predsednika Republike raspisuje predsednik Narodne skupštine 90 dana pre isteka mandata predsednika Republike, tako da se okončaju u narednih 60 dana.

Za predsednika Republike izabran je kandidat koji dobije većinu glasova birača koji su glasali. Ako nijedan kandidat ne bude izabran, u narednih 14 dana održava se drugi krug glasanja u kome se bira između dva kandidata koji su dobili najviše glasova u prvom krugu.

U drugom krugu glasanja izabran je kandidat koji dobije najviše glasova.

Mandat

Član 111.

Mandat predsednika Republike traje pet godina i teče od polaganja zakletve pred Narodnom skupštinom. Produžava se ako istekne za vreme ratnog ili vanrednog stanja, za tri meseca po prestanku razloga za produženje mandata.

Niko ne može više od dva puta biti biran za predsednika Republike. Predsednik Republike ne može vršiti drugu javnu ili profesionalnu funkciju niti posao.

Mandat predsednika Republike prestaje istekom vremena na koje je izabran, ostavkom, razrešenjem i donošenjem presude Ustavnog suda kojom se oglašava krivim za krivično delo učinjeno u svojstvu predsednika Republike.

Predsednik Republike ostavku podnosi predsedniku Narodne skupštine.

Razrešenje

Član 112.

Predsednik Republike razrešava se zbog povrede Ustava, odlukom Ustavnog suda. Postupak za razrešenje pokreće Narodna skupština glasovima najmanje 150 narodnih poslanika, na predlog najmanje 63 narodna poslanika.

Predsedniku Republike mandat prestaje po sili ustava donošenjem odluke Ustavnog suda kojom je utvrđeno postojanje razloga za njegovo razrešenje.

Krivična odgovornost

Član 113.

Predsednik Republike odgovara za krivično delo učinjeno u svojstvu predsednika Republike pred Ustavnim sudom.

Optužbu pred Ustavnim sudom podiže Narodna skupština, glasovima najmanje 150 narodnih poslanika. Predsedniku Republike mandat prestaje po sili ustava donošenjem presude Ustavnog suda kojom je oglašen krivim.

Za ostala krivična dela predsednik Republike odgovara pred sudom. On uživa imunitet kao narodni poslanik. O imunitetu odlučuje Narodna skupština.

Preuzimanje dužnosti predsednika Republike

Član 114.

Ako je predsednik Republike privremeno sprečen da vrši dužnost, preuzima je predsednik Narodne skupštine.

Predsednik Narodne skupštine preuzima dužnost predsednika Republike kome mandat prestane pre vremena na koje je izabran, dok ne počne mandat novom predsedniku Republike.

Predsednik Narodne skupštine vrši ovlašćenja predsednika Republike vezana samo za predstavljanje Republike Srbije u inostranstvu. On je dužan da raspusti Narodnu skupštinu ako ne izabere novu Vladu pošto prethodnoj Vladi nije izglasano poverenje i da istovremeno raspiše izbore za narodne poslanike.

3. Vlada

Nadležnost

Član 115.

Vlada je nosilac izvršne vlasti u Republici Srbiji.

Vlada utvrđuje i vodi politiku, izvršava zakone i druge opšte akte Narodne skupštine, donosi uredbe i druge opšte akte radi izvršavanja zakona, predlaže Narodnoj skupštini zakone i druge opšte akte i daje o njima mišljenje kad ih podnese drugi predlagač, osniva stručne službe za poslove iz svoje nadležnosti i vrši druge poslove određene Ustavom i zakonom.

Ako Narodna skupština nije u mogućnosti da se sastane, Vlada proglašava i ukida vanredno stanje i donosi uredbe kojima propisuje mere odstupanja od ljudskih i manjinskih prava u ratnom i vanrednom stanju.

O Vladi se donosi zakon. Vlada donosi poslovnik o svom radu.

Predsednik Vlade i ministri

Član 116.

Vladu čine predsednik i ministri.

Vlada i svaki ministar samostalni su i odgovorni Narodnoj skupštini.

Predsednik Vlade rukovodi radom Vlade i stara se o jedinstvu političkog, izvršnog i upravnog delovanja Vlade. On usklađuje rad ministara, ali bez povrede njihove neposredne odgovornosti pred Narodnom skupštinom.

Zabrana sukoba interesa

Član 117.

Član Vlade ne može biti poslanik u Skupštini Srbije i Crne Gore, Narodnoj skupštini, regionalnoj skupštini i skupštini jedinice lokalne samouprave, niti ministar u Savetu ministara Srbije i Crne Gore ili član vlade regiona.

Koje su druge funkcije, poslovi ili privatni interesi u sukobu sa položajem člana Vlade određuje zakon.

Izbor predsednika Vlade i ministara

Član 118.

Kandidata za predsednika Vlade predlaže predsednik Republike iz političke stranke ili koalicije koja posle izbora ima većinu narodnih poslanika, u roku od 20 dana od konstituisanja Narodne skupštine.

Predsednik Vlade bira se u narednih pet dana, pošto izloži program Vlade. Posle izbora, predsednik Vlade predlaže ministre, u narednih 15 dana.

Ako svi ministri ne budu izabrani za 20 dana od izbora predsednika Vlade postupak izbora Vlade ponavlja se u narednih 30 dana, odnosno 45 dana ako ni predsednik Vlade nije bio izabran. Ako Vlada ne bude izabrana ni u ponovljenom postupku, predsednik Republike raspušta Narodnu skupštinu.

Početak i prestanak mandata Vlade i ministara

Član 119.

Mandat Vlade teče od polaganja zakletve pred Narodnom skupštinom.

Vladi prestaje mandat početkom mandata nove Vlade ako joj je izglasano nepoverenje ili joj nije izglasano poverenje, izglasavanjem nepoverenja posle interpelacije, prestankom mandata predsednika Vlade i istekom mandata ili raspuštanjem Narodne skupštine.

Vlada kojoj je prestao mandat vrši poslove određene zakonom dok ne počne mandat novoj Vladi.

Ministru mandat prestaje ostavkom, razrešenjem, podizanjem optužbe pred Ustavnim sudom i prestankom mandata Vlade. Predsednik Vlade određuje koji ministar, dok novom ne počne mandat, preuzima dužnost ministra kome je prestao mandat.

Interpelacija

Član 120.

Najmanje 42 narodna poslanika mogu podneti interpelaciju u vezi s radom Vlade ili ministra. Vlada je dužna da odgovori na interpelaciju u roku od 20 dana.

Sledi rasprava u Narodnoj skupštini, koje može da prihvati ili ne prihvati odgovor Vlade. U prvom slučaju glasa se o prostom prelazu na dnevni red a u drugom slučaju, ako Vlada ili ministar ne podnesu ostavku, glasa se o nepoverenju Vladi ili razrešenju ministra. Ako Vladi bude izglasano nepoverenje, dalje se primenjuju odredbe Ustava o izboru Vlade posle konstituisanja Narodne skupštine.

Ako se rasprava okonča prelazom na dnevni red, potpisnici interpelacije ne mogu novu podneti pre isteka tri meseca.

Glasanje o nepoverenju Vladi

Član 121.

Najmanje 50 narodnih poslanika može predložiti da se Vladi izglasa nepoverenje. Pre glasanja mora proteći najmanje tri a najviše pet dana.

Vladi je nepoverenje izglasano većinom glasova svih narodnih poslanika. Narodna skupština dužna je potom da u narednih 25 dana izabere novu Vladu ili da postojećoj Vladi izglasa poverenje. Ako Narodna skupština ne učini ni prvo ni drugo, predsednik Republike je raspušta.

Ako Vladi ne bude izglasano nepoverenje, potpisnici predloga za izglasavanje nepoverenja ne mogu podneti nov predlog pre isteka šest meseci.

Glasanje o poverenju Vladi

Član 122.

Vlada može pred Narodnom skupštinom postaviti pitanje svoga poverenja. Pre glasanja mora proteći najmanje tri a najviše pet dana.

Vladi je poverenje izglasano većinom glasova svih narodnih poslanika.

Ako Narodna skupština ne izglasa poverenje Vladi, dužna je da u narednih 30 dana izabere novu Vladu ili da postojećoj Vladi izglasa poverenje, inače je predsednik Republike raspušta.

Razrešenje ministra

Član 123.

Razrešenje ministra može da predloži najmanje 36 narodnih poslanika.

Predsednik Vlade može predložiti razrešenje ministra samo ako istovremeno predloži kandidata za novog ministra.

Ministar je razrešen većinom glasova svih narodnih poslanika.

Vlada može glasanje o razrešenju ministra vezati za glasanje o svome poverenju.

Razrešenje člana Vlade zbog povrede ustava ili zakona

Član 124.

Članovi Vlade odgovaraju pred Ustavnom sudom za povredu Ustava ili zakona koje učine u svojstvu člana Vlade. Postupak protiv ministra pokreće najmanje 84 narodnih poslanika, a protiv predsednika Vlade najmanje 94 narodnih poslanika.

Član Vlade razrešen je po sili ustava donošenjem odluke Ustavnog suda kojom je utvrđeno da je povredio Ustav ili zakon.

Ako bude razrešen predsednik Vlade primenjuju se odredbe Ustava o izboru Vlade posle konstitisanja Narodne skupštine.

Krivična odgovornost člana Vlade

Član 125.

Član Vlade odgovara za krivično delo učinjeno u svojstvu člana Vlade pred Ustavnim sudom. Optužbu pred Ustavnim sudom podiže Narodna skupština, većinom glasova svih narodnih poslanika. Podizanjem optužbe članu Vlade prestaje mandat.

Bivši član Vlade odgovara pred Ustavnim sudom i ako za krivično delo učinjeno u svojstvu člana Vlade nije bio optužen za vreme njegovog mandata, u skladu sa zakonom.

Za ostala krivična dela član Vlade odgovara pred sudom i uživa imunitet kao narodni poslanik. O imunitetu odlučuje Narodna skupština.

Državna uprava

Član 126.

Državna uprava je samostalna, vezana Ustavom i zakonom, a za svoj rad odgovorna je Vladi.

Državnu upravu čine ministarstva i upravne organizacije. Njihov broj, nadležnost i unutrašnje uređenje propisuje zakon.

Vlada poništava opšte akte ministarstava i upravnih organizacija koji su suprotni zakonu ili opštem aktu koji je donela.

4. Sudstvo **Osnovne odredbe** Član 127.

Sudija je nezavisan i potčinjen samo Ustavu i zakonu. Presude izriče u ime naroda.

Sudovi se osnivaju i ukidaju zakonom. Zakonom se uređuju i područja, vrste, nadležnost i postupak pred sudovima.

Zabranjeno je osnivanje prekih, privremenih ili vanrednih sudova.

Stalnost i nepremestivost sudija Član 128.

Sudija se imenuje prvi put na pet godina a posle toga na neodređeno vreme.

Sudija ne može protiv svoje volje biti premešten u drugi sud.

Ipak, posle ukidanja suda u koji je imenovan, sudija može protiv svoje volje biti premešten u drugi sud iste vrste i stepena ili približno istog ranga, odlukom Visokog saveta pravosuđa.

Imenovanje. Imunitet. Sukob interesa Član 129.

Sudije i predsednike sudova imenuje Visoki savet pravosuđa. Predsednika Vrhovnog suda Srbije imenuje predsednik Republike, na predlog opšte sednice Vrhovnog suda Srbije.

Sudija uživa imunitet kao narodni poslanik. O imunitetu odlučuje Visoki savet pravosuđa.

Koje su funkcije, poslovi ili privatni interesi u sukobu sa položajem sudije određuje zakon.

Prestanak dužnosti i disciplinska odgovornost sudije Član 130.

Sudiji prestaje dužnost na njegov zahtev, navršanjem radnog veka i razrešenjem. Razloge za razrešenje uređuje zakon.

Sudija navršava radni vek kad napuni 67 godina života ili 40 godina staža osiguranja. Ne podleže promeni zakona kojim se radni vek skraćuje, niti mu radni vek može biti produžen.

Sudija disciplinski odgovara za povredu sudijske dužnosti i ugleda sudske vlasti.

O prestanku sudijske dužnosti i disciplinskoj odgovornosti sudija odlučuje u prvom stepenu Visoki savet pravosuđa, a po žalbi poseban sudski organ.

Vrhovni sud Srbije Član 131.

Najviši sud u Republici Srbiji je Vrhovni sud Srbije.

Vrhovni sud Srbije obezbeđuje jedinstvenu primenu zakona od strane sudova.

Sedište Vrhovnog suda Srbije je u Beogradu.

5. Javno tužilaštvo **Nadležnost i hijerarhija** Član 132.

Javno tužilaštvo je samostalan državni organ koji goni učinioce krivičnih i drugih kažnjivih dela i ulaže pravna sredstva radi zaštite ustavnosti i zakonitosti.

Viša javna tužilaštva nadređena su nižim. Vrhovno javno tužilaštvo Srbije je najviše javno tužilaštvo i nadređeno je svim ostalim javnim tužilaštvima.

Javna tužilaštva osnivaju i ukidaju se zakonom.

Javni tužioci

Član 133.

Dužnost javnog tužioca u istom javnom tužilaštvu vrši jedan ili više javnih tužilaca. Radom javnog tužilaštva rukovodi starešina, koji se imenuje na šest godina.

Javni tužilac imenuje se prvi put na pet godina, a posle toga na neodređeno vreme. Protiv svoje volje može biti premešten u drugo javno tužilaštvo, istog ili približno istog ranga, samo posle ukidanja javnog tužilaštva u koje je imenovan, odlukom Visokog saveta pravosuđa.

Javni tužilac može protiv svoje volje privremeno biti upućen u drugo javno tužilaštvo odlukom Vrhovnog javnog tužioca Srbije, u skladu sa zakonom.

U pogledu imuniteta i sukoba interesa važi isto kao za sudije.

Imenovanje i prestanak dužnosti javnog tužioca

Član 134.

Javne tužioce i starešine javnih tužilaštava imenuje Visoki savet pravosuđa. Vrhovnog javnog tužioca Srbije imenuje predsednik Republike, na predlog Visokog saveta pravosuđa.

Na razloge za prestanak dužnosti javnog tužioca i postupak u kome se utvrđuje njihovo postojanje, važe pravila o sudijama.

6. Visoki savet pravosuđa

Nadležnost i sastav

Član 135.

Visoki savet pravosuđa je samostalan i nezavisan pravosudni organ koji odlučuje o pitanjima položaja sudija i javnih tužilaca određenim Ustavom i zakonom.

Visoki savet pravosuđa čini 11 članova, od kojih su četiri sudije, četiri javni tužioci, jedan je advokat, a dva su profesori pozitivnog prava na pravnom fakultetu u Republici Srbiji.

Sudije samostalno imenuju sudije u Visoki savet pravosuđa među stalnim sudijama, a javni tužioci samostalno imenuju javne tužioce među stalnim javnim tužiocima. Predsednici sudova i starešine javnih tužilaštava ne mogu biti imenovani u Visoki savet pravosuđa.

Profesore pravnog fakulteta imenuje u Visoki savet pravosuđa predsednik Republike, između četiri kandidata koje zajednički predlože dekani pravnih fakulteta u Republici Srbiji. Advokata imenuje u Visoki savet pravosuđa Advokatska komora Srbije.

Položaj člana Visokog saveta pravosuđa

Član 136.

Mandat člana Visokog saveta pravosuđa traje pet godina. Niko ne može dva puta biti imenovan u Visoki savet pravosuđa.

U pogledu sukoba interesa članovi Visokog saveta pravosuđa imaju položaj kao sudije. Sudije i javni tužioci ne mogu biti unapređeni dok su u Visokom savetu pravosuđa.

Razloge za prestanak mandata u Visokom savetu pravosuđa uređuje zakon. O postojanju razloga za prestanak mandata u Visokom savetu pravosuđa odlučuje Ustavni sud.

Član Visokog saveta pravosuđa uživa imunitet kao sudija. O imunitetu odlučuje Ustavni sud.

Odlučivanje

Član 137.

Kad se odluka Visokog saveta pravosuđa odnosi isključivo na sudije iz njegovog sastava izostaju javni tužioci, odnosno sudije kad se odluka Visokog saveta pravosuđa isključivo odnosi na javne tužioce.

Ali, kad se odlukom Visokog saveta pravosuđa uređuju pitanja zajednička za sudije i javne tužioce, iz njegovog sastava isključuju se žrebom po jedan sudija i javni tužilac, a pridodaju ministar nadležan za pravosuđe i jedan istaknuti pravnik koga je već izabrala Narodna skupština.

O Visokom savetu pravosuđa donosi se zakon.

7. Ombudsman Nadležnost Član 138.

Ombudsman je državni organ koji prati rad državne uprave, vršenje javnih ovlašćenja poverenih od Republike Srbije i poštovanje ljudskih i manjinskih prava zajamčenih Ustavom.

Ombudsman podnosi Narodnoj skupštini godišnji i javni izveštaj o radu državne uprave, stanju ljudskih i manjinskih prava i pravnoj sigurnosti u Republici Srbiji.

Ovlašćen je da pokrene postupak za ocenjivanje ustavnosti ili zakonitosti zakona ili drugog opšteg akta donetog u pitanju iz njegove nadležnosti, izjavljuje ustavnu žalbu i vrši druge poslove određene Ustavom i zakonom.

Položaj Član 139.

Ombudmana bira Narodna skupština, na predlog predsednika Republike, na šest godina. Bira se među pravnicima koji posebno poznaju rad državne uprave i zaštitu ljudskih i manjinskih prava.

Ombudsman uživa imunitet kao narodni poslanik. O imunitetu odlučuje Narodna skupština. U pogledu sukoba interesa izjednačen je sa sudijom Ustavnog suda.

Uređenje, izbor, prestanak mandata i položaj Ombudsmana propisuje zakon.

8. Vanredno i ratno stanje Proglašavanje i ukidanje vanrednog stanja Član 140.

Vanredno stanje proglašava se u slučaju oružane pobune usmerene na svrgavanje organa vlasti u Republici Srbiji, radnji oružanog nasilja koji ugrožavaju bezbednost i imovinu građana ili prirodne, privredne ili tehničke katastrofe.

Vanredno stanje proglašava i ukida Narodna skupština, na predlog Vlade, odnosno Vlada ako Narodna skupština nije u mogućnosti da se sastane.

Ostupanje od ljudskih i manjinskih prava u vanrednom stanju Član 141.

Posle proglašenja vanrednog stanja i ako je ugrožen opstanak Republike Srbije, Narodna skupština može propisati mere odstupanja od Ustavom zajamčenih ljudskih i manjinskih prava, u granicama nužnim u datim prilikama, i tako da se ne stvori razlikovanje zbog rase, boje, pola, jezika, veroispovesti, nacionalne pripadnosti ili društvenog porekla. Mere odstupanja od ljudskih i manjinskih prava traju 30 dana i mogu se obnavljati na po dodatnih 15 dana.

Ako Narodna skupština nije u mogućnosti da se sastane, mere odstupanja uredbama propisuje Vlada. Vlada je dužna da uredbu podnese na potvrdu Narodnoj skupštini čim ona bude u mogućnosti da se sastane, inače prestaju da važe završetkom prve sednice Narodne skupštine održane posle proglašenja vanrednog stanja.

U svakom slučaju, mere odstupanja od ljudskih i manjinskih prava prestaju da važe prestankom vanrednog stanja.

Ratno stanje

Član 142.

Ratno stanje nastupa kad ga proglasi Skupština Srbije i Crne Gore.

Narodna skupština ili Vlada ako Narodna skupština nije u mogućnosti da se sastane, može propisati mere kojima se, u oblastima iz nadležnosti Republike Srbije, odstupa od Ustavom zajemčenih ljudskih i manjinskih prava, pod uslovima pod kojima se te mere mogu propisati u vanrednom stanju. Njihovo trajanje saobražava se trajanju mera koje propiše državna zajednica Srbija i Crna Gora.

Saglasnost na mere kojima se, u oblastima iz nadležnosti državne zajednice Srbija i Crna Gora, odstupa od ljudskih i manjinskih prava daje Narodna skupština, odnosno Vlada ako Narodna skupština nije u mogućnosti da se sastane.

Prava od kojih se može odstupiti u vanrednom i ratnom stanju

Član 143.

U vanrednom stanju može se odstupiti od slobode kretanja, nepovredivosti stana, tajnosti pisama i drugih sredstava opštenja, slobode okupljanja, prava na štrajk i prava na utočište u Republici Srbiji.

U ratnom stanju ne može se odstupiti od zabrane diskriminacije, prava na dostojanstvo i slobodan razvoj ličnosti, prava na život, nepovredivosti fizičkog i psihičkog integriteta, zabrane ropstva, položaja sličnog ropstvu i prinudnog rada, prava na slobodu i bezbednost, prava na pravično suđenje, pravne sigurnosti u kaznenom pravu, prava na jednaku zaštitu prava i na pravno sredstvo, prava na pravnu ličnost, prava na državljanstvo, slobode misli, savesti i veroispovesti, slobode izražavanja nacionalne pripadnosti, prava na zaključenje braka i ravnopravnosti muža i žene, prava deteta, slobode odlučivanja o rađanju, prava roditelja i od zabrane diskriminacije i nasilne asimilacije pripadnika nacionalnih manjina.

PETI DEO

TERITORIJALNO UREĐENJE

1. Regionalna autonomija i lokalna samouprava

Pojam

Član 144.

Državna vlast ograničena je pravom građana na regionalnu autonomiju i lokalnu samoupravu.

Oba prava građani ostvaruju neposredno ili preko svojih slobodno izabranih predstavnika.

Regioni i jedinice lokalne samouprave imaju status pravnih lica.

Razgraničenje nadležnosti

Član 145.

Jedinice lokalne samouprave nadležne su u svim pitanjima kojim se ostvaruju potrebe građana lokalnog značaja. Regioni su nadležni u pitanjima šireg značaja od lokalnog, u kojima nije nadležna Republika Srbija.

U slučaju potrebe, organski zakon određuje da li je neko pitanje od regionalnog ili republičkog značaja odnosno od regionalnog ili lokalnog značaja.

Republika Srbija nadležna je u svim pitanjima u kojima nije region ili jedinica lokalne samouprave.

Poveravanje nadležnosti

Član 146.

Republika Srbija može organskim zakonom poveriti regionima i jedinicama lokalne samouprave izvršavanje zakona i drugih opštih akata iz svoje nadležnosti. Region može svojim zakonom poveriti jedinici lokalne samouprave izvršavanje svojih zakona i drugih opštih akata.

Sredstva za vršenje poverenih nadležnosti obezbeđuje Republika Srbija ili region, zavisno od toga ko je poverio nadležnosti.

Prava i obaveze regiona i jedinica lokalne samouprave i ovlašćenja Republike Srbije i regiona u nadzoru nad vršenjem poverenih nadležnosti uređuje organski zakon.

Pravo na samostalno uređivanje organa

Član 147.

Regioni i jedinice lokalne samouprave samostalno, statutima, propisuju uređenje i nadležnost svojih organa i javnih službi, prema sopstvenim prilikama i potrebama.

Pri tome su vezani Ustavom i organskim zakonom.

Skupština regiona i jedinice lokalne samouprave

Član 148.

Skupština je najviši organ svakog regiona i svake jedinice lokalne samouprave. Skupštine regiona i jedinica lokalne samouprave su jednodomne.

Skupštinu regiona čine poslanici, a skupštinu jedinice lokalne samouprave čine odbornici. Njihov mandat je četiri godine, biraju se na neposrednim izborima, tajnim glasanjem, u broju koji određuje statut regiona odnosno jedinice lokalne samouprave.

Poslanik i odbornik uživaju sudsku zaštitu mandata.

U regiona i jedinicama lokalne samouprave sa mešovitim nacionalnim sastavom omogućuje se srazmerna zastupljenost nacionalnih manjina u skupštinama, u skladu sa organskim zakonom.

Saradnja regiona i jedinica lokalne samouprave

Član 149.

Regioni međusobno saraduju. Saradnju sa odgovarajućim teritorijalnim jedinicama stranih država ostvaruju uz poštovanje teritorijalnog jedinstva i pravnog poretka Republike Srbije.

Pod istim uslovima saraduju i jedinice lokalne samouprave sa teritorijalnim zajednicama stranih država.

2. Regioni

Pojam i osnivanje regiona

Član 150.

Regioni su autonomne teritorijalne zajednice osnovane Ustavom, u kojima građani ostvaruju pravo na regionalnu autonomiju.

Republika Srbija ima šest regiona. Njihova sedišta su u Beogradu, Kragujevcu, Nišu, Novom Sadu, Prištini i Užicu.

Ukidanje i spajanje regiona i osnivanje novih regiona čini se u postupku predviđenom za promenu Ustava.

Naziv i teritorija regiona

Član 151.

Regioni samostalno određuju svoje nazive, svojim statutima.

Teritoriju regiona i granice između regiona određuje organski zakon.

Uslove pod kojima se može promeniti granica između regiona i postupak promene granice uređuje organski zakon.

Samostalna nadležnost regiona

Član 152.

Regioni samostalno uređuju pitanja od regionalnog značaja u prostornom planiranju, planu razvoja, poljoprivredi, stočarstvu, šumarstvu, lovstvu, ribolovu, turizmu, ugostiteljstvu, banjama i

lečilištima, industriji i zanatstvu, školstvu i kulturi, zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, zaštiti životne sredine, drumskom, rečnom i železničkom saobraćaju i uređivanju puteva, mostova, vodovoda, muzeja i biblioteka.

Regioni upravljaju regionalnom imovinom, utvrđuju izvore prihoda i donose svoj budžet i završni račun, u skladu sa organskim zakonom.

Svoje samostalne nadležnosti regionu ostvaruju donošenjem zakona i donošenjem opštih i pojedinačnih akata kojima izvršavaju svoje zakone.

Postepeno preuzimanje samostalnih nadležnosti

Član 153.

Regioni mogu postepeno da preuzimaju svoje samostalne nadležnosti. Organski zakon određuje samostalne nadležnosti koje regionu preuzimaju odmah i rok u kome preuzimaju ostale.

Svaki region svojim statutom određuje samostalne nadležnosti koje preuzima odmah.

Posebnim organskim zakonom uređuje se preuzimanje nadležnosti regiona sa sedištem u Prištini.

Proširivanje nadležnosti regiona

Član 154.

Regioni samostalno uređuju dopunska prava pripadnika nacionalnih manjina, radne odnose, referendum i narodnu inicijativu u pitanjima iz njihove nadležnosti i ekonomsku politiku, u skladu sa osnovnim organskim zakonom.

Narodna skupština može, dvotrećinskom većinom glasova narodnih poslanika izabranih u Republici Srbiji kao jednoj izbornoj jedinici i većinom glasova narodnih poslanika izabranih u regionima, odlučiti da zakonsko uređivanje pitanja iz nadležnosti Republike Srbije prenese svim regionima ili nekima od njih ili da u tim pitanjima donese osnovni zakon a regionima prepusti njegovu dopunu. Akt o proširivanju nadležnosti regiona ne može biti donesen po hitnom postupku, a predsednik Republike ne može ga vratiti Narodnoj skupštini na ponovno glasanje.

Finansijska autonomija regiona

Član 155.

Regioni imaju izvorne prihode kojim finansiraju svoje samostalne nadležnosti.

Vrstu i visinu izvornih prihoda regiona određuje organski zakon.

Organski zakon određuje učešće regiona u delu prihoda Republike Srbije.

Statut i organi regiona

Član 156.

Najviši pravni akt regiona je statut. Statut regiona stupa na snagu kad ga Narodna skupština potvrdi organskim zakonom.

Regioni imaju skupštinu, vladu, organe uprave, javne službe i ombudsmana, a mogu da osnuju i druge organe i službe.

Skupština i vlada regiona

Član 157.

Skupština regiona donosi statut i zakone regiona i vrši druge poslove određene organskim zakonom i statutom.

Vlada regiona je izvršni organ skupštine regiona, koja je i bira, na četiri godine. Broj članova vlade regiona određuje statut regiona.

Vladom regiona rukovodi njen predsednik, koga takođe bira skupština regiona. On predstavlja region.

Nadzor nad radom organa regiona Član 158.

Vlada može pokrenuti pred Ustavnim sudom postupak za ocenjivanje ustavnosti ili zakonitosti zakona regiona, pre njegovog stupanja na snagu. Pokretanje postupka pred Ustavnim sudom odlaže stupanje zakona na snagu.

Vlada je dužna da obustavi od izvršenja opšti akt vlade ili organa uprave regiona koji nije saglasan Ustavu ili zakonu i da u roku od pet dana pokrene postupak za ocenjivanje ustavnosti ili zakonitosti.

Vlada imenuje u svakom regionu jednog načelnika regiona. Načelnik regiona usmerava rad državne uprave u regionu, nadzire rad organa regiona i vrši druge poslove određene organskim zakonom.

Raspuštanje skupštine regiona Član 159.

Vlada može predložiti Ustavnom sudu da raspusti skupštinu regiona, ako skupština ili vlada regiona grubo krše Ustav ili zakon ili ugrožavaju jedinstvo pravnog poretka Republike Srbije.

Odlukom Ustavnog suda o raspuštanju skupštine regiona prestaje mandat i vladi regiona.

Izbore za novu skupštinu regiona raspisuje predsednik Republike, tako da se okončaju najkasnije za 60 dana od stupanja na snagu odluke Ustavnog suda.

Do konstituisanja nove skupštine regiona, nadležnosti skupštine i vlade regiona vrši sedmočlani savet. Savet imenuje predsednik Republike, tako da odrazi politički i nacionalni sastav raspuštene skupštine regiona i može da preuzima samo tekuće ili neodložne poslove određene organskim zakonom.

Zaštita regionalne autonomije Član 160.

Regionalni organ određen statutom ima pravo žalbe Ustavnom sudu ako se pojedinačnim aktom ili radnjom, bez obzira od koga dolaze, ometa nadležnost regiona.

Organ određen statutom regiona može pokrenuti postupak za ocenjivanje ustavnosti ili zakonitosti zakona i drugog opšteg akta Republike Srbije ili opšteg akta jedinice lokalne samouprave kojim se povređuje pravo na regionalnu autonomiju.

3. Lokalna samouprava **Osnovne odredbe** Član 161.

Jedinice lokalne samouprave su opštine, gradovi i grad Beograd.

U njima građani ostvaruju pravo na lokalnu samoupravu, neposrednim učešćem u lokalnim poslovima preko zborova građana, referendumu, narodne inicijative i drugih oblika neposrednog odlučivanja, ili preko slobodno izabраних predstavnika.

Jedinice lokalne samouprave finansiraju se iz izvornih prihoda i budžeta Republike Srbije, u skladu sa organskim zakonom.

Položaj jedinica lokalne samouprave Član 162.

Opštine se osnivaju i ukidaju organskim zakonom. Organskim zakonom određuje se i teritorija opštine. Promeni teritorije opštine i njenom ukidanju prethodi lokalni referendum.

Grad se osniva organskim zakonom, posle referendumu. Samostalne nadležnosti grada iste su kao kod opštine, ali se gradu mogu poveriti šire nadležnosti od onih koje se poveravaju opštini. Statutom grada određuju se gradske opštine i poslovi iz samostalne nadležnosti grada koje one vrše. Republika Srbija i region ne mogu gradskoj opštini poveriti poslove iz svoje nadležnosti.

Kao glavni grad Republike Srbije, grad Beograd ima poseban položaj. Ima samostalnu i poverenu nadležnost širu od ostalih gradova i opština.

U svemu ostalom, odredbe Ustava o opštinama važe i za gradove i grad Beograd.

Samostalna nadležnost opštine

Član 163.

Opština samostalno uređuje urbanizam i stambenu izgradnju, lokalni vodovod i kanalizaciju, deponije, grejanje, puteve, ulice i javni prevoz, građevinsko zemljište, održavanje čistoće, groblja i pijace, izgradnju i opremanje školskih zgrada, izgradnju i održavanje sportskih objekta, lokalne zdravstvene i socijalne ustanove, plan razvoja, prostorni plan, turizam, ugostiteljstvo, trgovinu, zanatstvo i zaštitu životne sredine od lokalnog značaja i vrši druge poslove određene organskim zakonom. Opština samostalno upravlja opštinskom imovinom.

Samostalne nadležnosti opština ostvaruje donošenjem opštih akata i donošenjem drugih opštih i pojedinačnih akata kojima izvršava svoje opšte akte.

Vršenje samostalnih nadležnosti opštine bliže uređuje organski zakon.

Statut i organi opštine

Član 164.

Najviši pravni akt opštine je statut. Statut donosi skupština opštine.

Pored skupštine opštine, opština ima izvršni odbor, predsednika opštine, organe uprave i javne službe.

Skupština opštine donosi opšte akte iz njene nadležnosti, usvaja budžet i završni račun opštine, donosi plan razvoja i prostorni plan opštine, raspisuje opštinski referendum i vrši druge poslove određene organskim zakonom i statutom.

Izvršni odbor je izvršni organ skupštine opštine, koja ga i bira, na četiri godine. Skupština opštine bira i predsednika opštine, na četiri godine. Predsednik opštine predstavlja opštinu i predsedava sednicama skupštine opštine i izvršnog odbora.

Opština može osnovati i druge organe i službe opštinskog značaja.

Nadzor nad radom opštine

Član 165.

Vlada je dužna da obustavi od izvršenja opšti akt opštine koji nije saglasan Ustavu ili zakonu i da u roku od pet dana pokrene postupak za ocenjivanje ustavosti ili zakonitosti.

Vlada može, pod uslovima određenim organskim zakonom, raspustiti skupštinu opštine. Raspuštanje skupštine opštine povlači prestanak mandata izvršnog odbora i predsednika opštine. Na odluku o raspuštanju skupštine opštine svaki odbornik ima pravo žalbe sudu.

Istovremeno sa raspuštanjem skupštine opštine, Vlada imenuje savet koji upravlja opštinom. Sastav saveta mora da odrazi politički i nacionalni sastav raspuštene skupštine opštine. Savet može da preduzima samo tekuće ili neodložne poslove određene organskim zakonom.

Izbore za novu skupštinu opštine raspisuje predsednik Vlade, tako da se okončaju najkasnije za 90 dana od raspuštanja skupštine opštine.

Zaštita lokalne samouprave

Član 166.

Organ određen statutom opštine može da pokrene postupak za ocenjivanje ustavnosti ili zakonitosti zakona i drugog opšteg akta Republike Srbije ili regiona kojim se povređuje pravo na lokalnu samoupravu.

Organ određen statutom opštine ima pravo žalbe Ustavnom sudu ako se pojedinačnim aktom ili radnjom ometa nadležnost opštine.

ŠESTI DEO
USTAVNOST I ZAKONITOST
Hijerarhija domaćih i međunarodnih opštih pravnih akata
Član 167.

Pravni poredak Republike Srbije je jedinstven.

Najviši pravni akt Republike Srbije je Ustav. Sa njime moraju biti saglasni svi zakoni i drugi opšti akti doneseni u Republici Srbiji.

Potvrđeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava deo su pravnog poretka Republike Srbije. Po pravnoj snazi dolaze odmah posle Ustava i imaju prvenstvo u odnosu na sve zakone i druge opšte akte donesene u Republici Srbiji.

Hijerarhija domaćih opštih pravnih akata
Član 168.

Svi zakoni moraju biti saglasni organskim zakonima. Saglasni zakonu moraju biti svi podzakonski opšti akti Republike Srbije, opšti akti imalaca javnih ovlašćenja, političkih stranaka, sindikata i udruženja građana i kolektivni ugovori.

Saglasni zakonu moraju biti i statut i drugi opšti akti regiona i jedinica lokalne samouprave.

Svi opšti akti regiona i jedinica lokalne samouprave moraju biti saglasni njihovim statutima.

Objavljivanje zakona
Član 169.

Zakoni i drugi opšti akti objavljuju se pre stupanja na snagu.

Ustav, zakoni i podzakonski opšti akti Republike Srbije i statuti i zakoni regiona objavljuju se u republičkom službenom glasilu.

Zakoni i drugi opšti akti stupaju na snagu najranije osmog dana od objavljivanja. Samo ako postoje naročito opravdani razlozi, mogu na snagu stupiti ranije.

Zabrana povratnog dejstva zakona
Član 170.

Zakoni i drugi opšti akti ne mogu imati povratno dejstvo.

Izuzetno, samo pojedine odredbe zakona Republike Srbije mogu imati povratno dejstvo, ako to nalaže opšti interes utvrđen pri donošenju zakona.

Zakornost uprave
Član 171.

Pojedinačni akti i radnje državnih organa, imalaca javnih ovlašćenja, organa regiona i jedinica lokalne samouprave moraju biti zasnovani na zakonu.

Zakornost konačnih pojedinačnih akata kojima se odlučuje o pravu, obavezi ili na zakonu zasnovanom interesu podleže preispitivanju pred sudom u upravnom sporu, ako u određenom slučaju zakonom nije predviđena drukčija sudska zaštita.

Pravo na naknadu štete
Član 172.

Svako ima pravo na naknadu materijalne ili nematerijalne štete koju mu nezakonitim ili nepravilnim radom prouzrokuje državni organ, imalac javnog ovlašćenja, organ regiona ili organ jedinice lokalne samouprave.

Zakon određuje uslove pod kojima oštećeni ima pravo da zahteva naknadu štete neposredno od lica koje je štetu prouzrokovalo.

Jezik postupka

Član 173.

Neznanje jezika na kome se vodi postupak ne sme biti prepreka korišćenju ničijih prava.

Svako ima pravo da u postupku u kome se odlučuje o njegovu pravu, obavezi ili na zakonu zasnovanom interesu koristi svoj jezik i da mu tok postupka bude preveden na njegov jezik ili jezik koji razume.

SEDMI DEO USTAVNI SUD

Uloga

Član 174.

Ustavni sud je samostalan i nezavisan sudski organ koji štiti ustavnost i zakonitost i ljudska i manjinska prava. Njegove odluke ne podležu žalbi, izvršne su i opšteobavezujuće.

Odluke Ustavnog suda izvršava Vlada, na način koji odredi Ustavni sud.

Sedište Ustavnog suda je u Beogradu.

Nadležnost

Član 175.

Ustavni sud odlučuje o saglasnosti zakona i drugih opštih akata sa Ustavom, opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, potvrđenim međunarodnim ugovorima i organskim zakonima, o saglasnosti drugih opštih akata sa zakonom, o saglasnosti opštih akata regiona i jedinica lokalne samouprave sa njihovim statutima i saglasnosti opštih akata imalaca javnih ovlašćenja, političkih stranaka, sindikata, udruženja građana i kolektivnih ugovora sa Ustavom i zakonom.

Ustavni sud rešava sukob nadležnosti između sudova i drugih državnih organa, između republičkih organa i regionalnih organa ili organa jedinice lokalne samouprave, između regionalnih organa i organa jedinica lokalne samouprave, između organa različitih regiona ili različitih jedinica lokalne samouprave, odlučuje o izbornim sporovima za koje zakonom nije određena nadležnost sudova i vrši druge poslove određene Ustavom.

Ocenjivanje ustavnosti i zakonitosti

Član 176.

Postupak za ocenjivanje ustavnosti i zakonitosti pokreću državni organi ili najmanje 36 narodnih poslanika. Pravna i fizička lica mogu pokrenuti postupak ako smatraju da im je zakonom ili drugim opštim aktom povređeno pravo ili interes.

Svako ima pravo na inicijativu za pokretanje postupka za ocenjivanje ustavnosti i zakonitosti.

Zakon ili drugi opšti akt koji nije saglasan Ustavu ili zakonu prestaje da važi danom objavljivanja odluke Ustavnog suda u službenom glasilu.

Ustavni sud može, do donošenja konačne odluke i pod uslovima određenim zakonom, obustaviti izvršenje pojedinačnog akta ili radnje preduzete na osnovu zakona ili drugog opšteg akta čiju ustavnost ili zakonitost ocenjuje.

Prethodno ocenjivanje ustavnosti

Član 177.

Na zahtev najmanje jedne trećine narodnih poslanika ili najmanje jedne trećine narodnih poslanika izabranih u regionima, Ustavni sud je dužan da u roku od sedam dana oceni ustavnost predloga zakona ili poslovnika.

Ako Ustavni sud utvrdi neustavnost predloga zakona počinje, odmah po usvajanju zakona, ocenjivanje njegove ustavnosti, osim ako je predlog zakona povučen ili usaglašen sa odlukom Ustavnog suda. Ako zakon bude usvojen pre donošenja odluke o ustavnosti predloga zakona,

postupak pred Ustavnim sudom pretvara se u ocenjivanje ustavnosti zakona. Isto važi i kad se ocenjuje ustavnost poslovnika.

Dok traje ocenjivanje ustavnosti zakona ne teče rok u kome je predsednik Republike dužan da donese ukaz o proglašenju zakona. Ne može biti proglašen zakon čiju je neustavnost Ustavni sud utvrdio.

Ustavna žalba Član 178.

Ko je iscrpeo sve redovne pravne lekove pred sudom može izjaviti ustavnu žalbu protiv pojedinačnog akta ili radnje kojim mu je povređeno ili uskraćeno neko Ustavom zajemčeno ljudsko ili manjinsko pravo.

Ko može izjaviti ustavnu žalbu zbog povrede ili uskraćivanja tuđeg prava, određuju Ustav i zakon.

Sastav Ustavnog suda. Izbor i imenovanje sudija Ustavnog suda Član 179.

Ustavni sud čini 15 sudija koji se biraju i imenuju na devet godina.

Pet sudija Ustavnog suda bira Narodna skupština, pet imenuje predsednik Republike, a pet opšta sednica Vrhovnog suda Srbije. Narodna skupština bira pet sudija Ustavnog suda između 10 kandidata koje predloži predsednik Republike, a predsednik Republike imenuje pet sudija Ustavnog suda između 10 kandidata koje predloži Narodna skupština.

Sudija Ustavnog suda se bira i imenuje među istaknutim pravnicima sa najmanje 40 godina života i 20 godina iskustva u pravnoj struci. Niko ne može dva puta biti biran ili imenovan za sudiju Ustavnog suda.

Sudije biraju predsednika Ustavnog suda na tri godine, tajnim glasanjem.

Sukob interesa. Imunitet Član 180.

Sudija Ustavnog suda ne može vršiti drugu javnu ili profesionalnu funkciju niti posao, izuzev profesure na pravnom fakultetu u Republici Srbiji. Druge javne i privatne interese koji su u sukobu sa položajem sudije Ustavnog suda određuje zakon.

Sudija Ustavnog suda uživa imunitet kao narodni poslanik. O imunitetu odlučuje Ustavni sud.

Prestanak dužnosti sudije Ustavnog suda Član 181.

Sudiji Ustavnog suda dužnost prestaje istekom vremena na koje je izabran ili imenovan, na njegov zahtev, kad napuni 67 godina života ili 40 godina staža osiguranja ili razrešenjem. Sudija Ustavnog suda ne podleže promeni zakona kojim se radni vek skraćuje, niti mu radni vek može biti produžen.

Sudija Ustavnog suda razrešava se ako povredi zabranu sukoba interesa, trajno izgubi radnu sposobnost za dužnost sudije Ustavnog suda, bude osuđen na kaznu zatvora ili za kažnjivo delo koje ga čini nedostojnim dužnosti sudije Ustavnog suda ili ako počini ozbiljne propuste u službi.

O prestanku dužnosti sudije odlučuje Ustavni sud.

Način odlučivanja u Ustavnom sudu. Zakon o Ustavnom sudu Član 182.

Ustavni sud odluke donosi većinom glasova svih sudija Ustavnog suda. Ipak, odluku da samostalno pokrene postupak ocenjivanja ustavnosti ili zakonitosti Ustavni sud donosi glasovima svih sudija.

Uređenje Ustavnog suda, postupak pred Ustavnim sudom i rokovi u kojima je Ustavni sud dužan da donosi odluke, pravno dejstvo odluka Ustavnog suda, izbor i imenovanje, prestanak mandata i položaj sudija Ustavnog suda propisuju se zakonom. Ustavni sud donosi poslovnik o svome radu.

OSMI DEO
PROMENA USTAVA
Predlog za promenu Ustava
Član 183.

Predlog za promenu Ustava mogu podneti najmanje 50 narodnih poslanika, najmanje 20 narodnih poslanika izabranih u regionima, predsednik Republike, Vlada i najmanje 150.000 birača.

O promeni Ustava odlučuje Narodna skupština.

Usvajanje promene Ustava
Član 184.

Promena Ustava usvojena je dvotrećinskom većinom glasova narodnih poslanika.

Ako ne bude postignuta potrebna većina, promeni Ustava ne može se pristupiti u narednih godinu dana.

Mogućnost referenduma
Član 185.

Na zahtev najmanje jedne trećine narodnih poslanika ili 150.000 birača ako birači nisu predložili promenu Ustava, usvojena promena Ustava iznosi se na referendum.

U tom slučaju promena Ustava usvojena je glasovima većine birača koji su glasali, ako je referendumu pristupila većina birača u Republici Srbiji.

Zabrana promene Ustava
Član 186.

Ustav ne može biti promenjen za vreme ratnog ili vanrednog stanja.

Ustavni zakon
Član 187.

Za sprovođenje promene Ustava donosi se ustavni zakon.

**OBRAZLOŽENJE
NACRTA USTAVA REPUBLIKE SRBIJE**

1. Načela. Republika Srbija je država srpskog naroda i svih njenih građana, zasnovana na vladavini prava i socijalnoj pravdi, samostalna u svim nadležnostima izuzev onih koje je prenela na državnu zajednicu Srbija i Crna Gora (pravilom se uređuju nadležnosti Srbije kao države, dok se upotrebom reči "samostalna", izbegava teorijski sporan pojam podeljene suverenosti). Reč je o najopštijoj, načelnoj definiciji, u kojoj se ističe posebna, istorijska uloga srpskog naroda u stvaranju države, nikako po cenu zanemarivanja istorijske i savremene uloge drugih naroda u Srbiji. Jer, sva vlast u Srbiji potiče od građana, kao političke apstrakcije koja isključuje svaki etnički element. Po uzoru na liberalnu francusku ustavnu tradiciju, zabranjuje se da bilo ko prisvoji vlast od građana. Vrhovna vrednost ustava je vladavina prava koja, pored pozitivističkog principa (međusobne saglasnosti pravnih akata), sadrži i vrednosne postulate (slobodni izbori, ustavna jemstva ljudskih i manjinskih prava, nezavisnost sudstva, podela vlasti i povinovanje vlasti ustavu i zakonu), koji se konkretizuju u daljem tekstu Nacrta. Vlast je podeljena na zakonodavnu, izvršnu i sudsku, ali nijedna od njih nema prevlast; njihov odnos zasniva se na ravnoteži i međusobnoj kontroli. Jemči se višestranački sistem,

potencira uloga koju političke stranke imaju u modernim demokratskim državama. Otklon prema partijskoj državi sadržan je u zabrani da bilo koja politička stranka neposredno vrši vlast ili je sebi potčini. Na rang načela podignuta je zabrana vršenja državne ili javne funkcije koja je oprečna drugim funkcijama, poslovima ili privatnim interesima (zabrana sukoba interesa). Srbija je garant i prava i razvoja nacionalnih manjina (što uključuje i princip pozitivne diskriminacije).

2. Ljudska i manjinske prava i slobode. Reč je o najobimnijem delu Nacrta. Ljudska i manjinska prava zajemčena ustavom neposredno se primenjuju, što važi i za prava sadržana u opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, potvrđenim međunarodnim ugovorima i zakonima i drugim opštim aktima (ona imaju isti tretman kao ustavom zajemčena prava). Zabranjuje se diskriminacija i definiše pozitivna diskriminacija, jemči delotvorna sudska zaštita ljudskih i manjinskih prava i garantuje pravo na obraćanje međunarodnim organima uvek kad su povređena ili uskraćena prava garantovana potvrđenim međunarodnim ugovorima.

Potom slede konkretna građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava. Lista prava je proširena u odnosu na Povelju o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama državne zajednice Srbija i Crna Gora. Nacrt sadrži neka nova ekonomska, socijalna i kulturna prava (prava iz rada, posebna prava dece, prava roditelja, pravo na pravnu pomoć, posebna zaštita dece zaostale u fizičkom ili psihičkom razvoju i dece o kojima se roditelji ne staraju, besplatno srednje obrazovanje i besplatan pristup visokoškolskim ustanovama nadarenim i uspešnim učenicima slabijeg imovnog stanja, itd). Skala manjinskih prava takođe je šira od one predviđene Poveljom o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama: obuhvata i pravo na ravnomernu zastupljenost nacionalnih manjina pri zapošljavanju u državnim organima, javnim službama, organima regiona i jedinica lokalne samouprave. Regionima je prepušteno da svojim zakonima, predvide dodatna prava pripadnika nacionalnih manjina. Predviđena je i obaveza srazmerne zastupljenosti pripadnika nacionalnih manjina u skupštinama regiona, opština i gradova u kojima je nacionalni sastav stanovništva mešoviti, itd.

3. Ekonomsko i socijalno uređenje. Počiva na tržišnoj privredi, slobodnoj utakmici, slobodnom preduzetništvu i saradnji između socijalnih partnera. Srbija je jedinstveno privredno područje, čime se garantuju jedinstveno tržište i slobodno kretanje rada, roba, kapitala i usluga. Ekonomska delatnost se uređuje (reguliše) jedinstveno za celu Srbiju. Socijalna funkcija države izražava se, pored ostalog, u obavezi države da socijalnom politikom koriguje delovanje tržišnih principa, stara se o ujednačavanju razvoja svih krajeva, štiti potrošače, čuva istorijsko i kulturno nasleđe, itd. Privatna i državna svojina su ravnopravne. Regionima i jedinice lokalne samouprave imaju svoju imovinu.

4. Uređenje vlasti. Reprezent ustavotvorne i zakonodavne vlasti je Narodna skupština, Vlada je operativni segment izvršne vlasti, a predsednik Republike je deo izvršne vlasti koji stabilizuje i uravnotežava odnose između ostalih grana vlasti. Sudska vlast pripada sudovima.

Narodna skupština je jednodomna, sastoji se od 250 narodnih poslanika, koji se biraju putem proporcionalnog izbornog sistema. Stopedeset narodnih poslanika bira se u Srbiji kao jednoj izbornoj jedinici, a ostalih 100 u regionima, zavisno od broja birača koji ima region (svaki region je posebna izborna jedinica). Pravilo je da Narodna skupština odluke donosi putem tzv. kvorumske većine (većinom glasova poslanika pod uslovom da je na sednici prisutna većina poslanika) ili, kad je to taksativno naznačeno, većinom glasova svih narodnih poslanika. Poseban postupak predviđen je kod usvajanja organskih zakona, kojima se, pored ostalog, uređuju i pitanja vezana za regionalnu autonomiju i lokalnu samoupravu: tada je neophodna apsolutna većina glasova svih poslanika koji su izabrani u Republici Srbiji kao jedinstvenoj izbornoj listi i apsolutna većina glasova poslanika izabranih u regionima. Ne bude li prvi put organski zakon usvojen, drugi put usvojen je glasovima 143 poslanika. Princip odvojenog glasanja narodnih poslanika izabranih u regionima sproveden je i kod usvajanja akta kojim se nekom ili svim regionima prenosi zakonodavna nadležnost u pitanjima koja su u nadležnosti Srbije. Pored toga, određen broj narodnih poslanika izabranih u regionima ima pravo da zahteva vanredno zasedanje Narodne skupštine (1/4), raspisivanje referenduma (1/3), prethodnu ocenu ustavnosti zakona (1/3), da predloži promenu ustava (1/5).

Uloga predsednika Republike je da održava ravnotežu između sve tri grane vlasti, dakle, u krajnjoj liniji, on je instrument doslednog ostvarenja podele vlasti. Tako postavljenim pravopolitičkim ciljevima, najviše odgovara neposredan izbor predsednika. Neposredan izbor predsedniku Republike daje legitimitet podoban da mu omogući nesmetano posredovanje između tri grane državne vlasti i nadležnosti kojima sprečava premoć jedne grane vlasti nad drugom. Na tim postavkama zasniva se većina ustava zemalja u tranziciji, u kojima se predsednik neposredno bira od građana (Slovenija, Hrvatska, Makedonija, Bugarska, Rumunija, Poljska, Ukrajina, Rusija, itd). Neposredan izbor predsednika Republike izgleda da je najpogodniji način kojim se mogu opravdati česta

uporednopravna ovlašćenja šefa države (od kojih ne odstupa ni Nacrt) da raspusti parlament ako nastane "sukob" između parlamenata i vlade (zanimljivo je da predsednik republike - mada izabran u parlamentu - može da raspusti parlament u Češkoj, Slovačkoj, Mađarskoj, Nemačkoj, Italiji), ali i ovlašćenje da uloži odložni veto na zakone izglasane u parlamentu (u Češkoj, Slovačkoj, Mađarskoj, Italiji predsednik, iako biran u parlamentu, ima pravo odložnog veta).

Predsednik Republike ovlašćen je da, na predlog Vlade, odluči o tome da li će raspustiti Narodnu skupštinu ili ne. Pored toga, on raspušta Narodnu skupštinu u još tri ustavom određena slučaja: no, u sva ta tri preostala slučaja, reč je o ustavnoj obavezi, a ne pravu predsednika Republike, tj. raspuštanje Narodne skupštine je akt kojim on samo konstatuje da su se dogodile određene, lako proverljive činjenice, on nema, kao kad Narodnu skupštinu raspušta na predlog Vlade, pravo da samostalno procenjuje potrebu za održavanjem ili prestankom mandata skupštine. Predsednik Republike imenuje pet od 15 sudija Ustavnog suda (rešenje je preuzeto iz romanskih ustavnih prava i njime se insistira na podeli vlasti), predlaže Narodnoj skupštini izbor nekih državnih funkcionera (Ombudsmana, guvernera Narodne banke, itd). Ovlašćen je da Narodnoj skupštini vrati na ponovno glasanje zakon koji je usvojila, ali i obavezu da ponovo izglasani zakon progłosi. Predsednik Republike razrešava se odlukom Ustavnog suda, zbog povrede ustava, na zahtev 3/5 narodnih poslanika.

Vlada je nosilac izvršne vlasti u Republici Srbiji. Bira je Narodna skupština, kojoj i odgovara. Shodno savremenom racionalizovanom parlamentarizmu, Vlada ima pravo predlaganja zakona, pravo da daje mišljenje na predloge zakona koje ona nije predložila, itd. Ako Narodna skupština nije u mogućnosti da se sastane, Vlada proglašava vanredno stanje (proglašenje ratnog stanja u nadležnosti je državne zajednice Srbija i Crna Gora) i donosi uredbе kojima se odstupa od ljudskih i manjinskih prava (uz obavezu ratifikacije u Narodnoj skupštini čim bude mogla da se sastane). Izbor Vlade posle konstituisanja Narodne skupštine odvija se u dva kruga, a predsednik Republike predlaže mandatara za predsednika Vlade. Ali, posle izbora prve Vlade od konstituisanja skupštine, ovlašćenja predsednika Republike bitno slabe. Razlog je taj što je iz nemačkog ustavnog prava preuzet i našim prilikama prilagođen institut konstruktivnog izglasavanja nepoverenja Vladi. Vladi može biti izglasano nepoverenje samo ako Narodna skupština izabere novu Vladu ili postojećoj Vladi izglasava poverenje (sve u roku od 25 dana), inače predsednik Republike raspušta skupštinu. Mutatis mutandis, isto važi i kod glasanja o poverenju Vladi. Time, posle "pada Vlade" skupštinska većina, a ne predsednik Republike, određuje mandatara za predsednika nove Vlade. Princip konstruktivnog izglasavanja nepoverenja Vladi omogućuje stabilnost Vlade, ali i jača njen položaj prema skupštini. Kao protivteža, predviđen je dodatni oblik odgovornosti članova Vlade: odgovornost za povredu ustava i zakona, koja se ostvaruje pred Ustavnim sudom.

Bitna novina je ustavno normiranje Visokog saveta pravosuđa. Najvažnija njegova nadležnost je da imenuje sudije i javne tužioce. Sudije (kad imenuje sudije), odnosno javni tužioci (kad imenuje javne tužioce) čine većinu u Visokom savetu pravosuđa, od 4:3, čime je omogućena personalna nezavisnost sudstva i javnog tužilaštva od zakonodavne i izvršne vlasti. Kad Visoki savet pravosuđa odlučuje o zajedničkim pitanjima položaja sudija i javnih tužilaca, iz njegovog sastava isključuju se žrebom po jedan sudija i javni tužilac, a pridodaju ministar nadležan za pravosuđe i jedna član koga je već ranije izabrala Narodna skupština (čime se, u integralnom sastavu, umesto odnosa 8:3 u korist sudija i javnih tužilaca - odnos smanjuje na 6:5).

5. Teritorijalno uređenje. Srbija se decentralizuje, pre svega preko regionalne autonomije. Bitan deo sadašnje nadležnosti države prenosi se na regione. Građani regiona sami, preko svojih neposredno izabranih (skupština) ili posredno izabranih predstavničkih organa (vlada), ali i na referendumu, odlučuju o pitanjima od regionalnog značaja (kao i u pitanjima iz nadležnosti Republike Srbije koja im budu poverena organskim zakonom). Pravo na samostalnu (izvornu) nadležnost i pravo na samostalno uređivanje organa koji tu nadležnost sprovode (u granicama ustava i organskog zakona), jesu bitne osobine regionalne decentralizacije. U modernim evropskim državama decentralizacija je demokratski odgovor na moguće pojave separatizma.

Srbija ima šest regiona. Ustav određuje njihova sedišta, ali ne i granice i nazive: to uređuju organski zakoni. Federalizacija Srbije je zabranjena odredbom prema kojoj se ukidanje, spajanje ili osnivanje novih regiona dopušta samo u postupku predviđenom za promenu ustava. Svi regioni imaju jednak status.

Samostalne nadležnosti regiona uređene su ustavom, a ako bude potrebno, konkretizuju se organskim zakonom. Svojim izvornim prihodima, regioni finansiraju samostalne nadležnosti. Predviđena je i mogućnost proširenja samostalnih nadležnosti regiona, mimo onih koje su utvrđene ustavom, na dva načina. Najpre, tako što država može oblastima koje su po ustavu u njenoj isključivoj

nadležnosti, doneti samo okvirni, organski zakon, a svim ili nekim regionima prepustiti njegovu razradu. Potom, tako što država može da deo svoje ustavom predviđene zakonodavne nadležnosti prenese na sve ili samo neke regione. Akt kojim se proširuju samostalne nadležnosti regiona usvaja Narodna skupština, dvotrećinskom većinom glasova narodnih poslanika izabраних u Republici Srbiji kao jednoj izbornoj jedinici i apsolutnom većinom glasova narodnih poslanika izabраних u regionima.

Svi regioni na dan stupanja ustava na snagu i donošenja organskog zakona kojim se uređuju njihovi nazivi i teritorija, imaju jednake samostalne nadležnosti. Ali, svi ne moraju da odmah preuzmu sve nadležnosti: organski zakon treba da uredi koje nadležnosti regioni preuzimaju odmah, a koje mogu da preuzmu kasnije, i u kom roku. Osobnosti položaja Kosova i Metohije nalagale su rešenje prema kome se posebnim organskim zakonom, mimo ostalih regiona, uređuje preuzimanje nadležnosti regiona sa sedištem u Prištini.

Pored izbora 100 narodnih poslanika u regionima kao posebnim izbornim jedinicama i mogućnosti odvojenog glasanja narodnih poslanika izabраних u regionima u određenim pitanjima - učešće regiona u vršenju centralne vlasti ogleda se i u pravu regionalne skupštine da Narodnoj skupštini podnese predlog zakona. Pored toga, regioni imaju pravo da žalbom pred Ustavnom sudom ospore svaki pojedinačni akt ili radnju kojima se ometa njihova nadležnost, da pred Ustavnim sudom pokrenu postupak za ocenjivanje ustavnosti i zakonitosti svakog opšteg akata Srbije ili jedinice teritorijalne autonomije kojim se povređuje pravo na građana na regionanu autonomiju, da sopstvenu nadležnost zaštite izazivanjem sukoba nadležnosti sa republičkim organima, pred Ustavnim sudom, itd.

Država raspolaže nadzornim instrumentima kojima štiti jedinstvo pravnog poretka i jednak položaja svih na celoj teritoriji Srbije. Najstroži oblik nadzora jeste mogućnost raspuštanja regionalne skupštine (čime mandat prestaje i vladi regiona). Čini to Ustavni sud, na predlog Vlade, ali samo ako skupština ili vlada regiona grubo krše ustav ili zakon ili ugrožavaju jedinstvo pravnog poretka Srbije. Skupština se raspušta zbog neustavnog ili nezakonitog delovanja ili neustavnog ili nezakonitog delovanja vlade koju je izabrala, ne i zbog tzv. necelishodnih odluka (kad je delovanje ustavno i zakonito, ali ne konvenira principima političkog oportuniteta). I pri raspuštanju regionalne skupštine štiti se regionalna autonomija: najpre, tako što predsednik Republike, do izbora nove skupštine regiona, imenuje sedmočlani savet koji vrši nadležnosti skupštine i vlade regiona: savet mora da odrazi politički i nacionalni bivše regionalne skupštine, može da vrši samo tekuće ili neodložne poslove, a predsednik Republike dužan je da raspiše izbore za regionalnu skupštinu tako da se okončaju najkasnije za 60 dana od njenog raspuštanja.

Lokalna samouprava je, takođe, oblik decentralizacije. Ostvaruje se u opštinama, gradovima i gradu Beogradu. Pravni položaj gradova uređuje se prvenstveno sa stanovišta obima samostalnih i gradu poverenih nadležnosti i položaja gradskih opština. Grad Beograd je posebna jedinica lokalne samouprave, koja ima šire i samostalne i poverene nadležnosti od ostalih opština i gradova. Jedinicama lokalne samouprave, pored Republike Srbije, mogu deo svoje nadležnosti poveriti i regioni u čijem su sastavu. Samostalne nadležnosti jedinica lokalne samouprave finansiraju se iz njihovih izvornih prihoda, koji se uređuju organskim zakonom. Kao i regioni, i jedinice lokalne samouprave, imaju pravo na samoorganizovanje, pri čemu su vezani ustavom i organskim zakonom. Principi zaštite lokalne samouprave istovetni su principima zaštite regionalne autonomije. Razlozi za raspuštanje skupštine jedinice lokalne samouprave uređuju se organskim zakonom (pri čemu se moraju kretati u granicama nadzora nad ustavnosti i zakonitosti, i ne mogu biti zasnovani na političkom oportunitetu).

6. Ustavnost i zakonitost i Ustavni sud. Na vrhu hijerarhije opštih pravnih akata u Srbiji je ustav, a iza njega po pravnoj snazi dolaze potvrđeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava: oni imaju prvenstvo u odnosu na sve opšte pravne akte donesene u Srbiji, počev od organskih zakona, preko podzakonskih akta do akata regiona, jedinica lokalne samouprave, itd.

Pored osnovne, nadležnosti za ocenjivanje ustavnosti i zakonitosti opštih akata, Ustavni sud odlučuje i o postojanju razloga za razrešenje predsednika Republike i njegovoj krivičnoj odgovornosti za dela počinjena u vršenju službene dužnosti, o krivičnoj odgovornosti članova Vlade za dela koja učine u svojstvu člana Vlade i njihovom razrešenju zbog povrede ustava i zakona, o raspuštanju regionalne skupštine, prethodnoj (preventivnoj) oceni ustavnosti i zakonitosti regionalnih zakona. Reč je samo o jednom broju nadležnosti koji su posledica težnje za uspostavljanjem države zasnovane na vladavini prava. Ustavni sud, potom, nadležan je i da preventivno ocenjuje ustavnost zakona Srbije. Postupak preventivnog (prethodnog) ocenjivanja ustavnosti predloga zakona pokreće se na zahtev najmanje jedne trećine svih narodnih poslanika ili jedne trećine narodnih poslanika izabраних u regionima. Preventivna ocena ustavnosti zakona obustavlja rok u kome je predsednik Republike

dužan da proglasi zakon. Odluka Ustavnog suda vezuje predsednika Republike, odnosno predsednika Narodne skupštine, utoliko što ne mogu proglasiti zakon čiju je Ustavni sud neustavnost utvrdio.

Ustavni sud ima petnaest sudija koji se biraju ili imenuju na devet godina. Pet sudija Ustavnog suda bira Narodna skupština, pet imenuje predsednik Republike, pet imenuje Vrhovni sud Srbije. Ovde je dosledno primenjen sistem međusobnog prožimanja tri grane vlasti.

7. Promena ustava. Predlog za promenu ustava mogu da podnesu najmanje jedna petina svih narodnih poslanika, jedna petina narodnih poslanika izabranih u regionima, najmanje 150.000 birača, predsednik Republike ili Vlada. O predlogu odlučuje Narodna skupština. Promena je usvojena dvotrećinskom većinom glasova narodnih poslanika. Referendum je moguć, ali ne i obavezan: održava se na zahtev najmanje jedne trećine narodnih poslanika ili 150.000 birača ako birači nisu predložili promenu ustava. Promena ustava, u obliku u kome ju je usvojila Narodna skupština, na referendumu je usvojena većinom glasova birača koji su glasali, ako je referendumu pristupila većina birača u Srbiji.